

ÜNVANLI DÖVLƏT SOSIAL YARDIMLARININ VERİLMƏSİNİN MONİTORİNQİNƏ DAİR

HESABAT

Layihənin adı:	Yoxsulluğun azaldılması və Davamlı İnkişaf üzrə Dövlət Proqramındakı əhalinin sosial müdafiəsi ilə bağlı tədbirlərin alternativ monitorinqi
Koalisiya üzvləri:	Vətəndaşların Əmək Hüquqlarını Müdafiə Liqası, Avrasiya Hüquqşünaslar Assosiasiyası Konstitusiya Araşdırmaları Fondu Azərbaycan Hüquqşünaslar Konfederasiyası, Korrupsiyaya Qarşı Mübarizə Aparan Təşkilatların Məlumat və Əməkdaşlıq Şəbəkəsi
Tərtibat:	Sahib Məmmədov, Koalisiyanın rəhbəri
Monitorinqi həyata keçirən Heyət	Əliməmməd Nuriyev Ramil İskəndərli Sahib Məmmədov Elmari Məmişov Nadir Adilov Aslan Vəliyev (Gəncə) Əli Mirzəyev (Şirvan) Ceyhun Məmmədov(Lənkəran) Rufan Abdullayev(Quba) Əli Fərzəliyev (Abşeron və Sumgayit)
Yayım:	Dövlət qurumları (nazirliklər, dövlət komitələri və agentliklər), beynəlxalq təşkilatlar və s. qurumlar

Qeyd:

Yoxsulluğun azaldılması və Davamlı İnkişaf üzrə Dövlət Proqramındakı (YADİDP) əhalinin sosial müdafiəsi ilə bağlı tədbirlərin alternativ monitorinqi layihəsi Amerika Birləşmiş Ştatlarının Beynəlxalq İnkişaf Agentliyinin Vətəndaş Cəmiyyəti Layihəsi tərəfindən dəstəklənmiş və vətəndaş cəmiyyəti koalisiyası tərəfindən həyata keçirilmişdir. Koalisiyanın məqsədi Dövlət Proqramının Tədbirlər Planında (TP) nəzərdə tutulan əhalinin sosial təminatı və qaçqın və məcburi köçkünlərin problemlərinin həllinə yönələn tədbirlərin monitorinqini keçirməklə, vətəndaş cəmiyyətinin dövlət proqramında iştirakını təmin etmək proqramın effektiv surətdə həyata keçməsinə dəstək verməkdir.

Koalisiyanın tərkibi:

Vətəndaşların Əmək Hüquqlarını Müdafiə Liqası

Əlaqəli şəxs: Sahib Məmmədov

Telefon: +994124964185

Email: sahib.mammadov@gmail.com

Avrasiya Hüquqşünaslar Assosiasiyası

Əlaqəli şəxs: Ramil İskəndərli

Telefon: +994 12 4499414

Email: ramil.iskandarli@gmail.com

Konstitusiyə Araşdırmaları Fondu

Əlaqəli Şəxs: Əliməmməd Nuriyev

Telefon: + 99 412 492 57 26

Email: nuriyevalimammad@gmail.com

Azərbaycan Hüquqşünaslar Konfederasiyası

Əlaqəli şəxs: Nadir Adilov

Telefon: +994 12 440 96 82

Email: nadir.adilov@gmail.com

Korrupsiyaya qarşı mübarizə aparən təşkilatların məlumat və əməkdaşlıq şəbəkəsi

Əlaqəli Şəxs: Əliməmməd Nuriyev

Telefon: + 99 412 492 57 26

Email: network@anticornet.az

Bildiriş:

Nəşr olunmuş bu çap məhsulu Amerika Birləşmiş Ştatlarının Beynəlxalq İnkişaf Agentliyi (USAİD) vasitəsilə və Amerika xalqının köməyi sayəsində ərəsəyə gəlmişdir, ABŞ Beynəlxalq İnkişaf Agentliyi və “Counterpart International” arasında imzalanmış No.112-A-00-05-00050-00 sayılı qrant müqaviləsinin şərtlərinə uyğun olaraq mümkün olmuşdur. Buradakı mövzular müəllifə məxsusdur və heç bir halda USAİD və ABŞ hökumətinin mövqeyini əks etdirmir.

ABŞ-ın Beynəlxalq İnkişaf Agentliyinin Vətəndaş Cəmiyyəti Layihəsi Qeyri Kommersiya Hüququ üzrə Beynəlxalq Mərkəzinin tərəfdaşlığı ilə Counterpart International Təşkilatı tərəfindən həyata keçirilən təşəbbüsdür. ABŞ-ın Beynəlxalq İnkişaf Agentliyinin Vətəndaş Cəmiyyəti proqramının məqsədi ölkə vətəndaşları və Azərbaycan hökuməti üçün önəmli maraq kəsb edən iqtisadi və sosial islahatların icrasının təmsilçilik əsasında qurulmuş inkişafına dəstək verməkdir.

Mündəricat:

Xülasə

1. Layihə barədə ümumi məlumat

- 1.1. Layihənin icrasını aktual edən şərtlər
- 1.2. Layihənin Dövlət Proqramına və Tədbirlər Planına uyğunluğu

2. Azərbaycanca ünvanlı dövlət sosial yardımları ilə bağlı həyata keçirilən siyasət və mövcud problemlər

- 2.1. Ünvanlı dövlət sosial yardımları ilə bağlı əvvəlki təcrübə
- 2.2. Problemlərin həlli ilə bağlı dövlət tərəfindən həyata keçirilən tədbirlər

3. Monitoring metodologiyası

- 3.1. İnformasiya Toplama Prinsipləri

4. Təvsiyələr

5. Monitoring hesabatına əlavələr

- 5.1. Müvafiq normaların analizi
- 5.2. Sosialoji sorğunun nəticələri
- 5.3. Ekspertlərlə intervülər
- 5.4. Müşahidələrin nəticələri
- 5.5. Statistik məlumatlar

Xülasə

Bu hesabat Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 15 sentyabr 2008-ci il tarixli 3043 sayılı sərəncamı ilə təsdiq olunmuş “2008-2015-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında yoxsulluğun azaldılması və davamlı inkişaf Dövlət Proqramı”nın (YADİDP) 5.2. (Əhalinin sosial müdafiəsi) bölməsində və Dövlət Proqramının həyata keçirilməsi üzrə Tədbirlər Planının (TP) (2008-2010-cu illər) 2.2-ci bölməsində göstərilən ünvanlı dövlət sosial yardımlarının verilməsi və bununla bağlı olan proseslərin idarə olunması ilə bağlı tədbirlərin monitorinqini əhatə edir.

Monitorinqin həyata keçirilməsində əsas məqsədlər aşağıdakılar olmuşdur:

- i) Ünvanlı dövlət sosial yardımları haqqında qanunvericiliyin təhlili yolu ilə normativ hüquqi sənədlərdə yardımların ədalətli və ünvanlı (ehtiyacı olanlara çatdırılması) paylanmasına əngəl yaradan boşluqların və ziddiyyətlərin müəyyənləşdirilməsi və təkliflərin hazırlanması;
- ii) Ünvanlı dövlət sosial yardımları alan şəxslərin müəyyənləşdirilməsi, yardımların verilməsi və bunlarla bağlı olan proseslərin həyata keçirilməsində mövcud olan qüsurların müəyyənləşdirilməsi və onların aradan qaldırılması üçün fəaliyyətlərin həyata keçirilməsi;
- iii) Ünvanlı dövlət sosial yardımların təyin olunması qaydaları, prosedurları, yardımların verilməsi ilə bağlı əhalinin məlumatlılığının artırılması;
- iv) Dövlət büdcəsindən ayrılan vəsaitlərin səmərəli istifadə olunmasında vətəndaş cəmiyyəti iştirakçılığının təmin edilməsi.

Monitorinq xüsusi metodologiya əsasında, ölkənin 5 regionunu əhatə edən 10 inzibati ərazi vahidində, müxtəlif monitorinq alətlərinin tətbiqi yolu ilə həyata keçirilmişdir.

1.Layihə barədə ümumi məlumat

1.1. Layihənin icrasını aktual edən şərtlər

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 15 sentyabr 2008-ci il tarixli 3043 sayılı sərəncamı ilə təsdiq olunmuş “2008-2015-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında yoxsulluğun azaldılması və davamlı inkişaf Dövlət Proqramı”nın (YADİDP) bir sıra bölmələri, o cümlədən 5.2. (Əhalinin sosial Müdafiəsi) və 5.3. (Qaçqınlar və məcburi köçkünlər) bölmələri üzrə fəaliyyətlərin əsas hissələrinin icrası 2008-2010 illəri əhatə edir. Bu bölmələrdə nəzərdə tutulan prioritet istiqamətlərin həyata keçirilməsi yoxsulluğun azaldılması və davamlı inkişafı təmin edəcək əsas göstəricilərdəndir. Eyni zamanda bu istiqamətdə nəzərdə tutulan fəaliyyətlər dövlət büdcəsindən və büdcədənənar fondlardan (məsələn Dövlət Neft Fondundan) külli miqdarda vəsait ayırmaları ilə müşayiət olunur.

Nəzərdə tutulan fəaliyyətlərin effektiv həyata keçirilməsi üçün zəruri şərt ayrılan vəsaitlərin səmərəli və şəffaf şəkildə xərclənməsidir. Dövlət Proqramında nəzərdə tutulan konkret fəaliyyətlərin icrasını təmin edən qanunvericilikdə olan mümkün boşluqlar və ziddiyyətlər, həmçinin bu normaların tətbiqi praktikasında olan qüsurlar iri məbləğdə maliyyə vəsaitlərinin aidiyyəti üzrə sərf olunmasına ciddi əngəl yarada bilər.

Dövlət proqramında göstərilən istiqamətlər üzrə həyata keçirilən tədbirlərin üzərində vətəndaş nəzarətinin təmin olunması isə əksinə bu vəsaitlərin daha düzgün və effektiv sərf olunmasına müsbət təsir edə bilər.

Bu hesabat ünvanlı dövlət sosial yardımlarının verilməsi və bununla bağlı olan proseslərin idarə olunması ilə bağlı tədbirlərin monitorinqini əhatə edir.

Layihə çərçivəsində formalaşdırılmış “Dövlət Proqramlarının Monitorinqi üzrə QHT Koalisiyası” ünvanlı dövlət sosial yardımını ilə bağlı olan proseslərin monitorinqini keçirməklə Yoxsulluğun azaldılması və davamlı İnkişaf üzrə Dövlət Proqramının və ölkədə həyata keçirilən ünvanlı dövlət sosial yardımını siyasətinin həyata keçirilməsində vətəndaş cəmiyyəti iştirakçılığını təmin edir. Proqramda və Tədbirlər Planında vətəndaş cəmiyyəti iştirakçılığı təşviq olunur. “...ünvanlı yardımın təyinatında şəffaflığın artırılması, vətəndaş cəmiyyətinin bu proseslərdə daha fəal iştirakının təmin olunması bu gün vacib sayılan məsələlərdəndir”.¹

Dövlət Proqramında ünvanlı dövlət sosial yardımlarının verilməsi ilə bağlı proseslərdə şəffaflıq məsələlərini ön plana çəkilir.

“Ünvanlı dövlət sosial yardımını yoxsulluq içində yaşayan ailələrə ünvanlı olaraq dövlət yardımınıdır və bu baxımdan az təminatlı ailələrin sosial risklərinin aradan qaldırılmasında təsirli vasitədir. Lakin, ünvanlı yardım ailələrə müvəqqəti dəstəkdir və insanlar üçün yoxsulluqdan qurtarmaq demək deyil. Hazırkı mərhələdə isə söhbət yalnız ifrat yoxsulluq vəziyyətinə düşmüş ailələrə müəyyən zaman çərçivəsində göstərilən sosial yardımla yanaşı həm də onların bu vəziyyətdən çıxma mexanizmlərinin tətbiqindən getməlidir. Bu mənada ünvanlı dövlət sosial yardımını ilə bərabər, aztəminatlı ailələrə peşə və ixtisas təhsili, işlə təmin olunma və s. kimi tədbirləri nəzərdə tutulan sosial reabilitasiya proqramlarının təklif olunması və həyata keçirilməsi vacibdir”.²

Layihənin uzunmüddətli planda qarşıya qoyduğu əsas vəzifələr aşağıdakılardır:

- Dövlət Proqramının və onun icrası ilə bağlı qəbul olunmuş Tədbirlər Planının icrası zamanı şəffaflığın təmin edilməsi, proqramın yönəldiyi əhali qruplarının həyata keçirilən və keçirilməsi gözlənilən tədbirlər barədə əvvəlcədən müfəssəl məlumat əldə etmələrinin təmin edilməsi;
- Hüquqi, ictimai və maarifləndirici tədbirlər keçirməklə bu tədbirlərin həyata keçirilməsində korrupsiya hallarının aradan qaldırılması;
- Dövlət tərəfindən həyata keçirilən proqramların həyata keçirilməsində vətəndaş cəmiyyəti iştirakçılığının təmin edilməsi, vətəndaş cəmiyyəti strukturlarının imkanlarının, o cümlədən texniki, təşkilati və insan resursları ilə bağlı imkanlarının genişləndirilməsi və onların davamlı fəaliyyətinin təmin edilməsi;
- Həssas insan qruplarının sosial problemlərinin həlli, mümkün sosial risklərin aradan qaldırılması və davamlı inkişafa nail olmaq üçün layiqli məşğulluğun və yaşayışın minimal səviyyədə təmin edilməsi üçün həyata keçirilən fəaliyyətlərin səmərəliliyinin artırılması istiqamətində fəaliyyətlərin həyata keçirilməsi;

1.2 Layihənin Dövlət Proqramına və Tədbirlər planına uyğunluğu

“2008-2015-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında yoxsulluğun azaldılması və davamlı inkişaf Dövlət Proqramı” (YADİDP) və Dövlət Proqramının həyata keçirilməsi üzrə Tədbirlər Planında (TP) (2008-2010-cu illər) vətəndaş cəmiyyəti iştirakçılığına geniş yer verilmişdir. Dövlət Proqramının və Tədbirlər planında nəzərdə tutulan tədbirlərdə vətəndaş cəmiyyəti iştirakçılığı və monitorinq üçün konkret müddəalar nəzərdə tutulmuşdur.

¹ “2008-2015-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında yoxsulluğun azaldılması və davamlı inkişaf Dövlət Proqramı. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 15 sentyabr 2008-ci il tarixli 3043 sayılı sərəncamı ilə təstiq olunmuşdur.

² “2008-2015-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında yoxsulluğun azaldılması və davamlı inkişaf Dövlət Proqramı. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 15 sentyabr 2008-ci il tarixli 3043 sayılı sərəncamı ilə təstiq olunmuşdur.

“YADİDP – in başlıca xüsusiyyətlərindən biri yoxsulluğa qarşı mübarizədə hökumət, vətəndaş cəmiyyəti və beynəlxalq təşkilatların səylərinin bir araya gətirilməsinə yönəlmiş iştirak prosesidir. İştirak prosesinin əsas məqsədlərini aşağıdakı kimi ümumiləşdirmək olar:

- yoxsulluğa qarşı mübarizədə hökumət nümayəndələri ilə vətəndaş cəmiyyəti və beynəlxalq təşkilatların səylərinin sıx şəkildə əlaqələndirməsi;
- hökumət və vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələri arasında səmərəli dialoq prosesinin təkmilləşdirilməsi;
- yoxsulluğun azaldılması istiqamətində dövlət strategiyası, eləcə də bu istiqamətdə həyata keçirilən dövlət proqramlarının icra vəziyyəti barədə əhəlinin məlumatlılığının artırılması;
- prioritetlərin daha düzgün müəyyənləşdirilməsi məqsədilə həyata keçirilən tədbirlərin əhəlinin yaşayış səviyyəsinə təsirinə dair müzakirələrin genişləndirilməsi;
- Dövlət Proqramının icra prosesinə əhəlinin daha fəal cəlb edilməsi.

YADİDP –in icrasının ictimai monitoring mexanizmi vasitəsilə izlənməsinin təmin edilməsi ilə yanaşı, ölkədə həmin dövrdə sözügedən Dövlət Proqramının yekun nəticələrinin monitoringi imkanlarının təkmilləşdirilməsi üçün müvafiq məlumatların toplanılması metodları və standartları təkmilləşdiriləcəkdir”.³

Dövlət Proqramının həyata keçirilməsi həmçinin ölkədə vətəndaş cəmiyyətinin davamlı inkişafına təkan verəcəkdir. Tədbirlər Planında QHT-lərlə bağlı xüsusi tədbirlərin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulur. Proqramda göstərilir ki, “YADİDP çərçivəsində vətəndaş cəmiyyətinin gücləndirilməsi, yerli əhəmiyyətli problemlərin həllində icmaların rolunun artırılması və icma əsaslı inkişafın dəstəklənməsi məqsədilə QHT-lərin fəaliyyəti dəstəklənəcəkdir”.⁴

2. Azərbaycanda ünvanlı dövlət sosial yardımları ilə bağlı həyata keçirilən siyasət və mövcud problemlər

2.1. Ünvanlı dövlət sosial yardımları ilə bağlı əvvəlki təcrübə

Dünyanın bir çox ölkələrində həyata keçirilən ünvanlı dövlət sosial yardımı dövlətlərin əsas sosial siyasətlərindən biridir. Dövlətlər tərəfindən müvəqqəti dəstəklənməsinə yönələn bu siyasətin əsas mahiyyəti yoxsulluğu aradan qaldırmaq, az təminatlı əhəli qruplarının dayanıqlı təminat sistemini yaratmaq və bununla da ölkə əhəlinin həyat şəraitinin uzunmüddətli yaxşılaşdırılmasına nail olmaqdır. Azərbaycanda ünvanlı dövlət sosial yardımı mexanizmlərinin yaradılmasına 2002-ci ildə start verilməsinə baxmayaraq bu yardımların verilməsinə 2006-cı ilin iyul ayından başlanılmışdır. Əhəlinin sosial müdafiəsi vasitəsi kimi istifadə olunan bu mexanizm və bununla bağlı həyata keçirilən siyasət bütövlükdə mütərəqqi olsa da onun sonrakı dövrlərdə tətbiqi praktikasında çoxsaylı problemlər və qüsurlar ortaya çıxmışdır.

Bu məqsəd üçün Dövlət Büdcəsindən iri həcmdə ayrılan vəsaitlərdən səmərəli istifadə olunması heç də həmişə mümkün olmamışdır. Geniş əhəli kütləsini əhatə edən və dövlət büdcəsindən ayrılan külli miqdarda vəsaitin bölüşdürülməsi ilə müşayiət olunan bu prosesə hazırlıq ərəfəsində

³ “2008-2015-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında yoxsulluğun azaldılması və davamlı inkişaf Dövlət Proqramı. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 15 sentyabr 2008-ci il tarixli 3043 sayılı sərəncamı ilə təstiqlənmişdir.

⁴ “2008-2015-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında yoxsulluğun azaldılması və davamlı inkişaf Dövlət Proqramı. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 15 sentyabr 2008-ci il tarixli 3043 sayılı sərəncamı ilə təstiqlənmişdir.

geniş əhali kütlələri arasında ciddi maarifləndirmə və məlumatlandırma işləri həyata keçirilməmiş, bu işlərin həyata keçirilməsində mühüm rol oynaya biləcək vətəndaş cəmiyyəti strukturlarının potensialından istifadə edilməmişdir.

Ünvanlı dövlət sosial yardımlarının təyin olunması, verilməsi ilə bağlı mürəkkəb işləri həyata keçirəcək kadrın peşəkarlığı əvvəlcədən kifayət qədər artırılmamış, bununla bağlı həyata keçirilən tədbirlər tam effekt verməmişdir.

Sonrakı proseslər zamanı ünvanlı dövlət sosial yardımlarının təyin olunması üçün sənədlərin toplanması, müraciət edənlərin bu yardıma həqiqətən ehtiyaclarının olub-olmamasını müəyyənləşdirmək üçün tətbiq olunan mexanizmlər səmərəsiz və uzun vaxt tələb edən prosedurlara çevrilmişdir. Nəticədə bir çox hallarda bu yardımlar təyinatı üzrə ünvanlara deyil, əslində bu yardımları almaq hüququ olmayan insanlara çatmışdır.

Bu layihə çərçivəsində tətbiq olunan müxtəlif monitoring alətlərinin tətbiqi nəticəsində əldə edilən məlumatlar da ünvanlı dövlət sosial yardımlarının təyin olunması və verilməsi proseslərində şəffaflığın kifayət qədər olmaması, yerlərdə ciddi ayrıntilərə yol verilmə və korrupsiya hallarının mövcudluğunu təsdiq edir.

2.2. Problemlərin həlli ilə bağlı dövlət tərəfindən həyata keçirilən tədbirlər

Ünvanlı dövlət sosial yardımları ilə bağlı mexanizmlərin təkmilləşdirilməsi istiqamətində hökumət tərəfindən həyata keçirilməkdə olan tədbirlər aşağıdakılardır:

- Ünvanlı dövlət sosial yardımını haqqında qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi;
- Ünvanlı dövlət sosial yardımını sistemində idarəetmənin təkmilləşdirilməsi;
- Ünvanlı dövlət sosial yardımını sisteminin mərkəzləşdirilmiş qaydada idarə edilməsi üçün informasiya sisteminin (şəbəkənin) yaradılması;
- Ehtiyac meyarının yaşayış minimumuna çatdırılması məqsədilə mərhələlərlə artırılmasının təmin olunması;
- Ünvanlı dövlət sosial yardımını üzrə monitoring və qiymətləndirmə sisteminin yaradılması;
- Aztəminatlı ailələrin sosial reabilitasiyasına dair normativ hüquqi aktların hazırlanması və tətbiq olunması;
- Mövcud sosial müavinətlər sisteminin unifikasiyası və sadələşdirilməsi istiqamətində qanunvericilik bazasının hazırlanması;

3. Monitoring metodologiyası

3.1. İnformasiya Toplama Prinsipləri

Monitoringin həyata keçirilməsi və yekun hesabatın hazırlanması üçün zəruri olan informasiyaların əldə edilməsi üçün analiz, müşahidələr, sorğular və intervülər kimi metodlardan istifadə edilmişdir. Bu metodlar üzrə informasiyaların toplanmasında da müxtəlif monitoring alətləri tətbiq edilmişdir. Ünvanlı dövlət sosial yardımının həyata keçirilməsi üçün cavabdeh olan mərkəzi icra hakimiyyəti orqanı ilə kommunikasiyalar qurulmuşdur. Ünvanlı dövlət sosial yardımları ilə bağlı statistikanın əldə edilməsi üçün Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinə son 3 ildə ünvanlı sosial yardım almış ailələrin sayı barədə müvafiq sorğu verilmişdir. Sorğu verildikdən sonra nazirliyin əməkdaşları ilə təmas qurulmuş, eyni zamanda həmin nazirliyin Sosial yardımın təşkili və nəzarət sektorunun müdiri Sadiq Qurbanov ilə

görülmüş, layihə barədə ona ətraflı məlumat verilmişdir. Bütövlükdə informasiya toplama məqsədi ilə aşağıdakı alətlərdən istifadə olunmuşdur:

Qanunvericiliyin və digər normativ sənədlərin analizi (o cümlədən antikorrupsion ekspertizası)

Bu fəaliyyət çərçivəsində ünvanlı dövlət sosial yardımlarının təyin olunması və verilməsi ilə birbaşa və ya dolayısı ilə bağlı olan normativ hüquqi sənədlər analiz edilmişdir. Analiz zamanı normativ sənədlər səviyyəsində ünvanlı dövlət sosial yardımlarının təyin olunması ilə bağlı prosedurların məmur özbaşınalığına şərait yarada biləcək məqamları müəyyənləşdirilmiş, süni bürokratiyaya, əsassız imtinalara şərait yaradan müddəalar müəyyən olunmuş və müvafiq təkliflər verilmişdir.

Sosiaoloji sorğuların keçirilməsi

Ünvanlı dövlət sosial yardımlarının təyin olunması və verilməsində mövcud olan problemlər, əyrintilər, korrupsiya halları ilə bağlı məlumatların toplanmasında bu yardımların yönəldiyi əhali qruplarının verdiyi məlumatlar olduqca əhəmiyyətlidir. Bu baxımdan monitoring prosesində sorğu növü kimi anonim anket sorğularının keçirilməsi nəzərdə tutulurdu. Bununla bağlı xüsusi anket sorğusu hazırlanmış və representativliyin təmin edilməsi məqsədi ilə ölkənin 5 regionuna daxil olan 10 inzibati ərazi vahidində 1500 nəfər arasında sorğular keçirilmişdir. Əldə olunan nəticələr işlənmiş və hesabatla daxil edilmişdir.

Yerli ekspertlərlə strukturlaşmamış intervülərin keçirilməsi

Ünvanlı dövlət sosial yardımlarının təyin olunması və verilməsi ilə bağlı proseslərin yerlərdə necə həyata keçirilməsini müəyyən edilməsi üçün tətbiq olunan metodlardan biri də intervülər olmuşdur. Alət olaraq intervünün strukturlaşdırılmamış forması seçilmişdir.

Monitoringin əhatə etdiyi 5 zonanın hər birində yerli ekspertlərlə strukturlaşmamış intervülər keçirilmişdir. Intervülər cəmi 50 nəfərə qədər eksperti əhatə etmişdir. Məqsəd ünvanlı dövlət sosial yardımlarının verilməsi ilə bağlı proseslərin nə dərəcədə şəffaf və effektiv həyata keçirilməsinin digər bir alət vasitəsi ilə müəyyən etmək olmuşdur.

Müşahidələrin aparılması

Monitoringin əhatə etdiyi 5 zonanın əhatə etdiyi 10 rayonun sosial müdafiə mərkəzlərində müşahidələr aparılmışdır. Müşahidələr xəbər vermədən (İnkoqnito) həyata keçirilmişdir. Müşahidələrin keçirilməsi üçün əvvəlcədən sorğu vərəqi hazırlanmış və müşahidələri aparən şəxslər təlimatlandırılmışdır. Əldə edilən nəticələr ümumiləşdirilərək yekun rəy hazırlanmışdır.

Statistik məlumatların toplanması

Statistikanın əldə edilməsi məqsədi ilə müvafiq dövlət orqanlarına məktublar və informasiya sorğuları verilmiş və müvafiq cavablar alınmışdır. Əldə edilən məlumatlardan hesabatın hazırlanması zamanı istifadə olunmuşdur. Statistikanın əldə edilməsi üçün həmçinin müvafiq rəsmi şəxslərin məlumatları, intervüləri, KİV-də gedən məlumatlar təhlil edilmişdir. Bəzi statistik məlumatlar şifahi sorğular yolu ilə əldə edilmişdir.

Tövsyyələr

Ünvanlı dövlət sosial yardımı haqqında qanunvericiliyin analizi uzrə;

“Sosial yardımın alınması üçün müraciət edilməsi, onun təyin olunması, verilməsi və verilməsindən imtina edilməsi Qaydaları”nın və “Ailənin orta aylıq gəlirinin hesablanması Qaydası”nın təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 2 fevral 2006-cı il tarixli 32 №-li qərarının və “Sosial yardımın alınması üçün şəxsi yardımçı təsərrüfatdan əldə olunan gəlirlərin hesablanması Qaydası”nın təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 1 may 2006-cı il tarixli 118 №-li qərarının adları dəyişdirilərək “Ünvanlı dövlət sosial yardımı haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununa və “Ünvanlı dövlət sosial yardımı haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2005-ci il 16 noyabr tarixli, 312 nömrəli Fərmanına uyğunlaşdırılsın.

2.“Ünvanlı dövlət sosial yardımı haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu üzrə:

2.1.0.1-ci maddədə “əhalinin” sözündən sonra “yaşadıqları regionun sosial-iqtisadi göstəriciləri nəzərə alınmaqla” sözləri əlavə edilsin.

3.1.0.2-ci maddədə ailə üzvü sayılan şəxslərin dəqiq siyahısı verilsin.

4.1.0.3-cü maddədən “və yaxud əldə oluna biləcək” sözlərinin çıxarılınsın.

5.7.2-ci maddədə ehtiyac meyarının artırılması təşəbbüskarını kimi çıxış edəcək subyekt və eləcə də proqnozlaşdırılan müddət əlavə edilsin.

Digər müvafiq qanunvericilik aktlarına Qanunun pozulmasına görə təqsirkar şəxslərin məsuliyyətini müəyyən edən normalar əlavə edilsin.

3.“Sosial yardımın alınması üçün müraciət edilməsi, onun təyin olunması, verilməsi və verilməsindən imtina edilməsi Qaydaları”nın və “Ailənin orta aylıq gəlirinin hesablanması Qaydası”nın təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 2 fevral 2006-cı il tarixli 32 №-li qərarı üzrə:

Ünvanlı dövlət sosial yardımı təyin edən komissiya üzvlüyünə ərazi qeyri-hökumət təşkilatlarının nümayəndəsinin daxil edilməsinin imperativləşdirilməsi.

8.3.3-cü bənddə birinci “sənədlərə” sözündən sonra, “Əhalinin Sosial Müdafiə Mərkəzinə daxil olduğu gündən” sözləri, “zərurəti” sözündən sonra “barədə,” sözü əlavə edilsin. 3.3-cü bəndin birinci abzası yeni redaksiyada verilsin.

Qərarın bütün mətnində “sosial yardımını təyin edən orqan” sözləri “komissiya” sözü ilə əvəz edilsin.

10.3.5-ci bənddə “operativ” sözü “ən gec iki iş günü ərzində” sözləri ilə əvəz edilsin.

11.3.10-cu bənddə “zəruri” sözündən əvvəl “bu Qaydalarda nəzərdə tutulmuş” sözləri, “barədə” sözündən sonra “qəsdən” sözü əlavə edilsin.

12.3.10.2-ci bənd çıxarılınsın.

13.3.10.3-cü bənddə “istifadəsində” sözündən sonra “texniki cəhətdən istifadəyə yararlı” sözləri əlavə edilsin.

“Münasib iş” anlayışı, onun təqdim edilməsi, imtina olunması və s. qaydalarını nəzərdə tutan Nazirlər Kabineti səviyyəsində ayrıca normativ hüquqi akt qəbul edilsin.

15.3.11-ci bənddə “bildiriş” sözü “qərar” sözü ilə əvəz edilsin.

4.Ünvanlı dövlət sosial yardımların verilməsinə nəzarət Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyindən alınaraq, müstəqil bir quruma verilsin. Həmçinin Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı ilə həmin qurumun yaradılması və Statusu müəyyən edilməlidir.

5. Qaydalarda və eləcə də “Ünvanlı dövlət sosial yardımı təyin edən Komissiya haqqında Əsasnamə”də sosial yardımı təyin edən komissiyanın qərarlarından şikayət etmək mexanizmi göstərsin.

6. Qaydanın 4-cü bəndində xəbərlərin mənbəyinin nə dərəcədə həqiqətə uyğun olmasını dəqiqləşdirən mexanizm əlavə edilsin və ya “və qeyri-rəsmi mənbələrdən” sözləri bənddən çıxarılsın.

7. Qaydanın 5.3-cü və 5.4-cü bəndlərindən “və s.” sözləri çıxarılsın.

8. Qaydanın 6.11-ci bəndi yeni redaksiyada verilsin.

9. “Ünvanlı dövlət sosial yardımı təyin edən Komissiya haqqında Əsasnamə”nin 1.3-cü bəndi Nazirlər Kabinetinin 2 fevral 2006-cı il tarixli 32 №-li qərarının 3.1-ci bəndinə uyğunlaşdırılsın.

10. Respublikada yaşayan bütün şəxslərin sosial statusu ilə bağlı bütün məlumatları almağa imkan verən vahid elektron informasiya mərkəzi yaradılsın və ya ayrı-ayrı dövlət orqanlarının müvafiq məlumat bazalarına həmin orqanlar üçün giriş verilsin.

11. Ünvanlı dövlət sosial yardımların verilməsində məmur-vətəndaş əlaqələrini minimuma endirilməsi və ehtimal edilən korrupsiya sovdələşmələrinə yol verməmək üçün “Vahid Pəncərə” prinsipinə keçirilməsinin sürətləndirilməsi”

12. Monitorinq prosesində müəyyən olunmuşdur ki, bir çox hallarda məşğulluq mərkəzləri ünvanlı dövlət sosial yardımının verilməsinin qarşısını almaq məqsədi ilə müraciət edənlərə qeyri münasib iş təklif edirlər. Bir neçə halda müraciət edənə təklif olunan iş yeri həmin şəxsin yaşadığı məntəqədən 35-40 km məsafədə olmuşdur. Müraciət edən həmin iş yerinə gedib gəlmək üçün çəkəcəyi xərclə alacağı əmək haqqının arasında cüzi fərqin olmasını əvvəlcədən bildiyindən təklif olunan işdən imtina edirlər. Nəticədə həmin şəxslərə yardımlar verilmir. Belə halların qarşısının alınması üçün “Ünvanlı dövlət sosial yardımı haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun məqsədləri üçün “münasib iş” anlayışı müvafiq qanunda dəqiqləşməli və konkretləşməlidir.

13. Torpaqlardan istifadə edə bilməyən şəxslərin istifadə etməməyinin səbələri əsaslıdırsa (bunun üçün indikatorlar müəyyən edilə bilər) onda müvafiq səlahiyyətli orqanın qərarı ilə belə şəxslərə də ünvanlı dövlət sosial yardımları təyin olunmalıdır.

14. Monitorinqin həyata keçirildiyi bütün regionlarda ünvanlı dövlət sosial yardımların yalnız təminatlı əhaliyə verilməsi halları ilə yanaşı, bu yardımları həmçinin müəyyən olunmuş meyarlara uyğun gəlməyən, hətta belə yardımlara ehtiyacı olmayan ailələrin alması halları da qeydə alınmışdır. Monitorinqi həyata keçirən QHT Koalisiyası belə hesab edir ki, ölkə üzrə ünvanlı dövlət sosial yardımlar alan şəxslərin adları yaşayış məntəqəsinin adı göstərilməklə Nazirliyi veb sahifəsində, bütün Mərkəzlərdə xüsusi lövhələrdə yerləşdirilməlidir. Belə olan halda ehtiyacı olmayanların belə yardımları almaları əksəriyyət hallarda mümkün olmayacaqdır.

15. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2006-cı il 2 fevral tarixli, 32 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş “Sosial yardımın alınması üçün müraciət edilməsi, onun təyin olunması, verilməsi və verilməsindən imtina edilməsi Qaydaları”nın 2.3.2., 2.3.3., 2.3.4., 2.3.9., 2.3.11., 2.3.17., 2.3.18. maddələrində nəzərdə tutulan sənədlərin və arayışların alınması müvafiq icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən həyata keçirilməsi məqsədə uyğun olardı. Müraciət edən işə öz ərizəsində həmin maddələrdə göstərilən halları qeyd etməlidir.

4. Monitoring hesabatına əlavələr

4.1. Müvafiq normaların analizi

1. “Ünvanlı dövlət sosial yardımı haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu (21 oktyabr 2005-ci il, № 1039-IIQ) sonrakı dəyişikliklərlə birlikdə;
2. “Ünvanlı dövlət sosial yardımı haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 16 noyabr 2005-ci il tarixli 312 №-li Fərmanı
3. “Sosial yardımın alınması üçün müraciət edilməsi, onun təyin olunması, verilməsi və verilməsindən imtina edilməsi Qaydaları”nın və “Ailənin orta aylıq gəlirinin hesablanması Qaydası”nın təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 2 fevral 2006-cı il tarixli 32 №-li qərarı
4. “Sosial yardımın alınması üçün şəxsi yardımçı təsərrüfatdan əldə olunan gəlirlərin hesablanması Qaydası”nın təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 1 may 2006-cı il tarixli 118 №-li qərarı
5. “Ünvanlı dövlət sosial yardımının təyin edilməsi məqsədi ilə ehtiyac meyarının həddinin təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 14 iyun 2006-cı il tarixli 145 № li qərarı
6. “Sosial yardımın alınması üçün müraciət edilməsi, onun təyin olunması, verilməsi və verilməsindən imtina edilməsi Qaydaları”nın və “Ailənin orta aylıq gəlirinin hesablanması Qaydası”nın təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2006-cı il 2 fevral tarixli, 32 nömrəli qərarında dəyişiklik edilməsi barədə” Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 1 mart 2007-ci il tarixli 45 №-li qərarı
7. “Sosial yardımın alınması üçün müraciət edilməsi, onun təyin olunması, verilməsi və verilməsindən imtina edilməsi Qaydaları”nın və “Ailənin orta aylıq gəlirinin hesablanması Qaydası”nın təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2006-cı il 2 fevral tarixli, 32 nömrəli qərarına əlavələr və dəyişikliklər edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 23 aprel 2007-ci il tarixli 70 №-li qərarı
8. “Sosial yardımın alınması üçün müraciət edilməsi, onun təyin olunması, verilməsi və verilməsindən imtina edilməsi Qaydaları”nın və “Ailənin orta aylıq gəlirinin hesablanması Qaydası”nın təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2006-cı il 2 fevral tarixli, 32 nömrəli qərarına əlavələr və dəyişikliklər edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 15 iyul 2008-ci il tarixli 58 № -li qərarı
9. Azərbaycan Respublikası Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi Kollegiyasının 01.06.2006-cı il tarixli 7 №-li qərarı ilə təsdiq olunmuş “Ünvanlı dövlət sosial yardımı təyin edən Komissiya haqqında Əsasnamə”
10. “Məşğulluq Haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunu. 2 iyul 2001-ci il № 170-IIQ

Bəzi normativ hüquqi aktların adlarında (bu xüsusilə Nazirlər Kabinetinin qərarlarına aiddir) “ünvanlı dövlət sosial yardımı” termini “ünvanlı sosial yardım” olaraq işlədilmişdir. Bu da, fikrimizcə, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 148-ci maddəsi ilə hüquqi qüvvəsi Nazirlər Kabinetinin qərarlarından üstün olan “Ünvanlı dövlət sosial yardımı haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa və “Ünvanlı dövlət sosial yardımı haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanına tam uyğun olmayaraq, həm Qanunu, həm də Fərmanı genişləndirici təfsiri deməkdir.

Məlumdur ki, ümumiyyətlə “sosial yardım” termini özündə həm maliyyələşmə mənbəyi, həm forma, həm məzmun və həm də subyekt baxımından fərqləri birləşdirən çox geniş bir anlayışdır. Yəni, sosial yardım istənilən fiziki və ya hüquqi şəxs, dövlət, qeyri-dövlət orqanları, kommersiya təşkilatları, QHT-lər, xeyriyyə təşkilatları tərəfindən göstərilə bilər. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 38-ci maddəsi ilə təsbit edilən sosial təminat hüququ da yalnız dövlət və ya

qeyri-dövlət sahələrinə aid edilməyərək, ümumiyyətlə nəzərdə tutulmuşdur. Yəni, burada konstitusion norma ünvanlı sosial yardım üzrə təsnifat aparmayaraq, sosial yardımı yuxarıda qeyd etdiyimiz hər hansı bir əlamət üzrə fərqləndirməmişdir.

“Ünvanlı dövlət sosial yardımı haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun qəbul edilməsi ilə qanunvericilik məhz dövlət sosial yardımının hüququ tənzimlənməsini qarşısına məqsəd qoymuşdur. Ünvanlı dövlət sosial yardımı üzrə əsas baza qanunvericilik aktı “Ünvanlı dövlət sosial yardımı haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunudur. Ümumiyyətlə, bu Qanun ünvanlı dövlət sosial yardımının göstərilməsinin məqsəd və prinsiplərini, təyin olunmasının hüquqi əsaslarını kifayət qədər əhatə edir və ona sonradan edilən dəyişiklik həmin qanunvericilik aktının əhalinin aztəminatlı hissəsinin müvafiq hüquqlarının daha da genişləndirilməsi məqsədi daşıyır. Bununla yanaşı, bu Qanunun bir sıra mübahisəli və ziddiyyətli məqamları vardır ki, onların üzərində dayanmaq istərdik.

Qanunun 1.0.1-ci maddəsində “ehtiyac meyarı” anlayışı əhalinin əsas sosial-demoqrafik qrupları üzrə yaşayış minimumundan asılı olaraq, ünvanlı dövlət sosial yardımının təyin edilməsi məqsədilə dövlət büdcəsi ilə birgə hər il üçün təsdiq olunan hədd kimi verilmişdir. Qanunvericilik burada əhalini təkcə onların mənsub olduğu sosial-demoqrafik qruplar üzrə fərqləndirmişdir və onları bir meyarla birləşdirmişdir. Bu isə Qanunun məqsədi baxımından uğurlu yanaşma hesab edilə bilməz. Məsələ ondadır ki, əhalinin sosial-demoqrafik qruplarının yaşayış minimumu respublika üzrə eyni deyildir. Yəni, əhalinin eyni sosial-demoqrafik qrupuna daxil olan hissəsi yaşadığı regiondan, şəhər və ya kənd yerindən asılı olaraq müxtəlif maddi təminatlarla malikdirlər. Məlum olduğu kimi, respublikanın ayrı-ayrı bölgələrinin həyat səviyyəsi, ailələrin aylıq məcmu gəlirləri, istehlak mallarının, daşınar və daşınmaz əmlakın qiymətləri və sosial vəziyyəti müəyyən edən digər göstəricilər bir-birlərindən əsaslı şəkildə fərqlənirlər. Bu baxımdan, yaşayış minimumu təkcə əhalinin əsas sosial-demoqrafik qrupları üzrə deyil, həm də bölgələr üzrə həyat səviyyəsi də nəzərə alınmaqla müəyyən edilməlidir. Belə olduqda, eyni aylıq məcmu gəlirlərinə malik olub müxtəlif regionlarda yaşayan ailələr üçün təyin edilən ünvanlı sosial yardımın miqdarı faktiki reallığa uyğun olardı və eyni zamanda, fəlsəfi aztəminatlı ailələrin sosial müdafiəsinin təmin edilməsi olan Qanunun məqsədinə daha tam cavab verərdi. Ona görə də təklif edirik ki, Qanunun 1.0.1-ci maddəsində “əhalinin” sözündən sonra “yaşadıqları regionun sosial-iqtisadi göstəriciləri nəzərə alınmaqla” sözləri əlavə edilsin.

Qanunun 1.0.3-cü maddəsi ailənin gəlirlərini - ailə üzvlərinin bütün növ gəlirləri, o cümlədən ailə üzvlərinə bağışlanmış hədiyyələr, mülkiyyətdən, ailə üzvlərinə məxsus əmlakdan, şəxsi yardımçı təsərrüfatdan əldə olunan və yaxud əldə oluna biləcək pul və natural formada gəlirlərinin toplusu kimi müəyyən etmişdir. Bu anlayışda təsbit olunan “şəxsi yardımçı təsərrüfatdan əldə oluna biləcək pul və natural formada gəlirləri” ifadəsinin proqnoz şəklində verilməsi norma yaradıcılığı baxımından yolverilməzdir. Ehtimal olunan, nə bu Qanunla, nə də hər hansı bir qanunvericilik aktında hesablanma mexanizmi müəyyən edilməmiş belə anlayış nəinki sosial yardımın təyin edilməsində məmurlar tərəfindən istənilən subyektiv mövqe nümayiş etdirilməsinə şərait yaradır, eləcə də əksər hallarda məhsuldarlığı təbii amillərdən bilavasitə asılı olan yardımçı təsərrüfatdan əldə oluna biləcək hər hansı bir gəlirin müəyyən edilməsini mümkün deyil edir. Ona görə də, Qanunun 1.0.3-cü maddəsindən “və yaxud əldə oluna biləcək” sözlərinin çıxarılmasını təklif edirik.

Qanunun 1.0.2-ci maddəsində “ailə” anlayışı qohumluq və ya qanunvericiliklə müəyyən olunmuş digər xüsusiyyətlərə görə bağlılığı olan, birgə yaşayan, ümumi ev təsərrüfatına malik şəxslər və yaxud tənha yaşayan şəxslər kimi verilmişdir. Bu norma çox ümumi xarakterə malikdir, ailə üzvlərinin təyin olunmasının konkret və dəqiq meyarlarını müəyyən etmir. Bundan əlavə, həmin normanın ailə üzvlərini qohumluqla yanaşı, qanunvericiliklə müəyyən olunmuş digər xüsusiyyətlərə görə bağlılığı olan şəxslərin sırasından təyin etməsi başa düşülən deyil. Belə ki,

ayrı-ayrı normativ hüquqi aktlarda “ailə”, “ailə üzvləri” və ya “qohum” anlayışları həmin aktların məqsədlərinə görə müxtəlif məzmununda verilmişdir.

Ünvanlı dövlət sosial yardımının təyin edilməsində ailə anlayışının, ailə üzvlərinin müstəsna və əsas rol oynadığını nəzərə alaraq, həm bir cürə tətbiq edilməsi, həm də hər-hansı bir sui-istifadənin qarşısının alınması üçün Qanunun 1.0.2-ci maddəsində ailə üzvü sayılan şəxslərin dəqiq siyahısı verilməsi zəruridir.

Qanunun ehtiyac meyarının mərhələlərlə ölkə üzrə yaşayış minimumuna çatdırılmasını nəzərdə tutan 7.2-ci maddəsinin də konkretlik baxımından dəqiqləşdirilməyə ehtiyacı vardır. Məsələ burasındadır ki, Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində hədəf kimi nəzərdə tutulan məqsədə çatılmasının müəyyən vaxtının təyin edilməsi təcrübəsi mövcuddur. Doğrudur, ehtiyac meyarının ölkə üzrə yaşayış minimumuna çatdırılması bir çox hallarda obyektiv səbəblərdən, yəni ölkənin iqtisadi gücündən, onun inkişaf tempindən, beynəlxalq iqtisadi-maliyyə böhranlarından bilavasitə asılı olduğundan, onun dəqiq vaxtının nəzərdə tutulmasında müəyyən çətinliklərin olması başa düşüləndir. Lakin ən azından Qanunun 7.2-ci maddəsinə ehtiyac meyarının artırılması təşəbbüskar kimi çıxış edəcək subyektin və eləcə də proqnozlaşdırılan müddətin əlavə edilməsi, fikrimizcə Qanunun bu normasının işlək olmasını gücləndirərdi.

Qanunun 11-ci maddəsi ilə həmin Qanunun pozulmasına görə təqsirkar şəxslərin Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində müəyyən olunmuş qaydada məsuliyyət daşdığı nəzərdə tutulmuşdur. Yəni, Qanun burada bilavasitə hər hansı bir cəza növü müəyyən etməyərək blanket norma ilə məsuliyyətin digər qanunvericilik aktları ilə təsbit olunması yolunu tutmuşdur. Qeyd etmək lazımdır, son zamanlar müxtəlif ictimai münasibətlərin tənzimlənməsi üzrə qəbul edilən qanunlarda da belə norma nəzərdə tutulur. Lakin həmin qanunlardan fərqli olaraq, bu Qanunun blanket normasının, obrazlı dillə desək, “maddi təminatı” yoxdur. Belə ki, qanunvericiliyin təhlili onu göstərir ki, bu Qanunla müəyyən edilmiş normaların pozulmasına görə təqsirkar hesab olunan şəxslərin məsuliyyəti heç bir normativ-hüquqi aktla müəyyən edilməmişdir. Bu baxımdan, qeyd etdiyimiz maddə “ölü” norma olaraq, formal xarakter daşdığından, Qanunun icra olunması üçün vacib olan, məcburiyyət elementindən məhrum edir. Ona görə də, digər müvafiq qanunvericilik aktlarına Qanunun pozulmasına görə təqsirkar şəxslərin məsuliyyətini müəyyən edən normaların əlavə edilməsini təklif edirik.

Ünvanlı dövlət sosial yardımının təyin edilməsi üzrə Qanundan sonra əsas normativ hüquqi akt “Sosial yardımın alınması üçün müraciət edilməsi, onun təyin olunması, verilməsi və verilməsindən imtina edilməsi Qaydaları”nın və “Ailənin orta aylıq gəlirinin hesablanması Qaydası”nın təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 2 fevral 2006-cı il tarixli 32 №-li qərarıdır. Əsas məqsədi “Ünvanlı dövlət sosial yardım haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsinin mexanizminin hazırlanması olan bu qərar istər ünvanlı dövlət sosial yardım təyin edən dövlət orqanlarının, istərsə də aztəminatlı ailələrin ən çox müraciət etdikləri qanunvericilik aktıdır. Bu qərar həmin Qanunla demək olar ki, paralel olaraq hazırlansa da, təcrübədə daha çox tətbiq olunduğundan, daha çox dəyişiklik və əlavələrə məruz qalmışdır.

Qərarın 2.3-cü bəndində deyilir ki, ailəni təmsil edən şəxs ərizə, “Ailənin gəlir və əmlakı haqqında bəyannamə”, Aztəminatlı ailələrin yoxsulluq vəziyyətindən çıxarılması məqsədi ilə uyğun vasitələrin müəyyən edilməsi üçün sorğu anketi, ailə üzvlərinin şəxsiyyətini təsdiq edən sənədlərin surəti və ailə tərkibi haqqında yaşayış yerindən arayışla birlikdə zəruri hallarda həmin bənddə nəzərdə tutulan digər sənədləri də təqdim etməlidir. Digər sənədlərin hansı birinin ünvanlı dövlət sosial yardımının təyin edilməsi üçün nə dərəcədə vacib olması barədə danışımdan əvvəl, bu bənddə nəzərdə tutulan “zəruri” sözüne diqqəti çəkmək istərdik. Burada qanunvericilik “zəruri” sözündən istifadə etməklə, ünvanlı dövlət sosial yardım almaq istəyən şəxslərin müxtəlif sosial

statuslara malik olduğunu nəzərə alaraq, təqdim olunması sənədlər arasında seçim imkanı yaratmağa cəhd etmişdir. İlk baxışda və ideal vəziyyətdə bu qənaətbəxş hesab oluna bilər. Lakin nəzərə alsaq ki, ünvanlı dövlət sosial yardımının təyin olunması və ya təyin olunmasından imtina edilməsi barədə qərar formal olaraq müvafiq komissiyalar, faktiki olaraq isə rayon (şəhər) Əhalinin Sosial Müdafiəsi Mərkəzlərinin məsul işçiləri tərəfindən qəbul edilir. Yəni, bu baxımdan, ünvanlı dövlət sosial yardımının təyin edilməsi üçün məhz hansı “zəruri” sənədlərin vacib olması qanunvericilik tərəfindən formal olmasa da, faktiki tərəfdən yaxşı halda komissiyaların, pis halda isə ayrı-ayrı məmurların öhdələrinə buraxılır ki, bu da qərarın tələblərinin pozulmadığı görüntüsü ilə həmin bənddən subyektiv məqsədlər üçün istifadə edilməsinə zəmin yaradır. Ona görə də, təklif edirik ki, Qərarın 2.3-cü bəndində “zəruri hallarda” sözləri “ailə üzvlərinin mövcud sosial vəziyyətindən asılı olaraq” sözləri ilə əvəz edilsin.

Ümumiyyətlə, qeyd etməyi vacib bilir ki, ünvanlı sosial yardım alınması üçün komissiyaya təqdim edilməsi zəruri hesab olunan bir sıra sənədlərin (məsələn, nikah, boşanma, doğum və ya ölüm haqqında şəhadətnamələrin surəti, qəyyumluqda (himayədə) olan uşaqlar üçün qəyyumluq (himayəçilik) haqqında rayon (şəhər) icra hakimiyyəti başçısının sərəncamının surəti, ailə üzvlərinin aldığı bütün növ pensiya, müavinət və təqaüdlərin məbləği haqqında aidiyyəti orqanın arayışı və s.) müraciət edən şəxslər tərəfindən alınmasının asanlaşdırılması məqsədi ilə dövlət orqanlarının məlumat-informasiya banklarından istifadə etmək olar. Azərbaycan Respublikasında elektron hökumətin yaradılması ilə bağlı bir sıra tədbirlər həyata keçirilsə də, həmin məsələnin həlli arzuolunan səviyyədə deyildir. Güman edirik ki, elektron hökumət layihəsi tam gücü ilə işləməyə başladıqdan sonra, komissiya tərəfindən ünvanlı sosial yardım almaq istəyən ailələr barəsində zəruri olan hər hansı bir məlumatın müvafiq dövlət orqanlarının rəsmi informasiya bazasından əldə etmək işi asanlaşar və bu məqsədlə edilən müraciətlərə baxılması sürətlənər, eyni zamanda, ehtiyatsızlıq üzündən və ya qəsdən müxtəlif məlumatların tam, yaxud düzgün olmaması ehtimalı azaldır. Ona görə də, təklif edirik ki, respublikada yaşayan bütün şəxslərin sosial statusu ilə bağlı bütün məlumatları almağa imkan verən vahid elektron informasiya mərkəzi yaradılmalı və ya ayrı-ayrı dövlət orqanlarının müvafiq məlumat bazalarına həmin orqanlar üçün giriş imkanı yaradılmalıdır.

Qərara edilən daha bir pozitiv dəyişiklik 3.1-ci bənddə ünvanlı dövlət sosial yardımını təyin edən komissiyanın tərkibi ilə bağlıdır. Belə ki, 3.1-ci bəndin əvvəlki redaksiyasında sosial yardımın təyin edilməsi zamanı şəffaflığı təmin etmək məqsədi ilə, komissiyanın iclasına hüquqi-təşkilati formasından asılı olmayaraq, idarə, müəssisə və təşkilatların nümayəndələri dəvət edilə bilərdilər. Yəni, bu zaman idarə, müəssisə və təşkilatların nümayəndələrinin komissiyanın işində iştirakının təmin olunması komissiyanın öz mülahizəsinə buraxılırdı. İndiki redaksiya isə hüquqi-təşkilati formasından asılı olmayaraq, idarə, müəssisə və təşkilatların nümayəndələrinin təşəbbüsü kifayətdir ki, onların komissiyanın iclaslarında iştirakı məcburi qaydada təmin edilsin. Lakin biz təklif edərdik ki, həmin komissiyaların işinin həqiqətən şəffaf şəraitdə keçirilməsinin, qəbul edilən qərarların obyektivliyinə ictimai nəzarəti təmin edilməsinin effektiv hüquqi rıçaqlarından biri kimi komissiya üzvlüyünə müvafiq ərazi üzrə qeyri-hökumət təşkilatlarının nümayəndəsi də daxil edilsin.

Qərarla dəqiqləşdirilməsi zəruri olan məsələlərdən biri də, komissiyalar tərəfindən sənədlərə hansı müddətdə baxılmasıdır. Doğrudur, Qərarın bu məsələni tənzimləyən 3.3-cü bəndində sosial yardımın təyin edilməsi barədə sənədlərə komissiya tərəfindən 10 gün müddətində baxılması nəzərdə tutulsa da, baxılma müddətinin hansı vaxtdan başlanılması açıq qalır. Doğrudur, Azərbaycan Respublikası Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi Kollegiyasının 01.06.2006-cı il tarixli 7 №-li qərarı ilə təsdiq olunmuş “Ünvanlı dövlət sosial yardımını təyin edən Komissiya haqqında Əsasnamə”nin 4.1-ci bəndində nəzərdə tutulur ki, “sənədlərə onların rayon (şəhər) Əhalinin Sosial Müdafiə Mərkəzinə daxil olduğu gündən etibarən 10 gün müddətindən gec olmayaraq Komissiyanın iclasında baxılır”. Hüquqi tənzimlənmənin təkmilləşdirilməsi

baxımından təklif edərdik ki, Qərarın 3.3-cü bəndində birinci “sənədlərə” sözündən sonra, “Əhalinin Sosial Müdafiə Mərkəzinə daxil olduğu gündən” sözləri, “zərurəti” sözündən sonra “barədə,” sözü əlavə edilsin. 3.3-cü bəndin birinci abzası isə çətin və eyni cürə başa düşülmədiyindən, yenidən ciddi redaksiya olunsun.

Qərarla ünvanlı dövlət sosial yardımının komissiyalar tərəfindən təyin olunmasının göstərildiyinə baxmayaraq, Qərarın bəzi bəndlərində “komissiya” terminin yerinə “sosial yardım təyin edən orqan” məfhumu işlədilir. Qərarın bütün mətnində terminlərin eyni cür işlədilməsi məqsədilə təklif edirik ki, “sosial yardım təyin edən orqan” sözləri “komissiya” sözü ilə əvəz edilsin.

Qərarın 3.5-ci bəndində nəzərdə tutulur ki, aidiyyəti idarə, müəssisə və təşkilatlar sosial yardım təyin edən orqanın sorğularına operativ cavab verməyə borcludurlar. Fikrimizcə, sorğulara cavab verilməsi üçün konkret müddətin müəyyən edilməsi normanın təsir gücünün daha da artırılmasına səbəb olardı. Ona görə də təklif edirik ki, Qərarın 3.5-ci bəndində “operativ” sözü “ən gec 2 iş günü ərzində” sözləri ilə əvəz edilsin.

Sosial yardımın təyin olunmasından imtina edilməsinin bir hal kimi sosial yardımın verilməsinə təsir edəcək hallar barədə zəruri məlumatlar verilməməsi, yaxud ailə tərkibi və ailə üzvlərinin gəlirləri barədə düzgün və ya natamam məlumatlar və sənədlər verilməsi hesab olunur. Hesab edirik ki, bu norma axıradək uğurlu redaksiyada verilməmişdir. Yəni, bəzən və xüsusilə də, ünvanlı sosial yardımın daha çox təyin edildiyi kənd yerlərində yaşayan şəxslər təqdim etdikləri məlumatların özlərindən asılı olmayan səbəblərə görə qeyri-düzgün və ya natamam olması barədə həqiqətən xəbərsiz olurlar. Bu isə komissiya tərəfindən formal olaraq düzgün, əslində isə səhv qərarların qəbul edilməsinə gətirib çıxarır. Ona görə də, Qərarın 3.10-cu bəndinin hamı tərəfindən birmənalı qəbul edilməsi üçün və komissiyalar tərəfindən eyni cür tətbiq olunmasının təmin edilməsi məqsədi ilə təklif edirik ki, “zəruri” sözündən əvvəl “bu Qaydalarda nəzərdə tutulmuş” sözləri, “barədə” sözündən sonra “qəsdən” sözü əlavə edilsin.

Mübahisə doğuran məqamlardan biri də, ailənin yardım üçün müraciətdən 1 il əvvəl mənzil aldığı və yaxud respublika üzrə təsdiq edilmiş yaşayış minimumunun 10 misindən çox məbləğdə təhsil haqqı ödədiyi və ya algı-satqı etdiyi təqdirdə sosial yardımın təyin olunmasından imtina edilməsidir. Mübahisə doğuran məqam göstərilən imtina əsalarından birinin sosial yardımın təyin olunması tarixindən 1 il əvvəl baş verməsidir. Yaşadığımız son dövrlərin təcrübəsi göstərir ki, ən azından qlobal iqtisadi-maliyyə böhranı zamanı 1 il hər hansı bir şəxsin və ya ailənin müflis olması üçün tamamilə yetərli bir müddətdir. Bu baxımdan, 1 il və daha əvvəl bu bənddə göstərilən hərəkətlərin edilməsi həmin şəxsin və ya ailənin ünvanlı sosial yardım ala bilməyəcəyinin əsaslı və obyektiv səbəbi hesab edilə bilməz. Ona görə də, sənəddən bu bəndinin çıxarılmasını təklif edirik.

Sosial yardımın təyin olunmasından imtina edilməsinin başqa bir halı kimi ailənin istifadəsində, dövlət tərəfindən reabilitasiya məqsədləri üçün verilmiş nəqliyyat vasitələri istisna olunmaqla, nəqliyyat vasitəsinin olması təsbit edilmişdir. Burada qanunvericilik ailədə tək-cə sahiblik hüququ əsasında ona məxsus olan nəqliyyat vasitəsi ilə yanaşı, həm də ailə tərəfindən icarəyə və ya hər hansı bir səbəbdən istifadəyə götürülmüş nəqliyyat vasitəsinin də nəzərdə tutur. Bəzən, ayrı-ayrı ailələrin istifadəsində istifadəyə yararsız nəqliyyat vasitələrinin mövcudluğunu, xüsusilə buna aztəminatlı ailələrin misalında daha çox təsadüf olunduğunu, nəzərə alsaq onda Qərarın bu bəndinin əsassız olaraq yardımdan imtinaya gətirib çıxarma ehtimalı ilə razılaşmalıyıq. Ona görə də, Qərarın 3.10.3-cü bəndində “istifadəsində” sözümdən sonra “texniki cəhətdən istifadəyə yararlı” sözlərinin əlavə olunmasını təklif edirik.

Ailənin əmək qabiliyyətli, işləməyən üzvü Baş Məşğulluq İdarəsinin yerli orqanı tərəfindən təklif olunmuş iki münasib işdən imtina etdikdə, həmin ailəyə sosial yardımın təyin olunmasından imtina edilir. Ümumiyyətlə, “Məşğulluq haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununu ilə təsbit olunan

və tətbiq edildiyi gündən birmənalı qarşılanmayan, sosial yardımın verilməsindən imtina olunmasında ən çox istifadə edilən əsaslardan biri kimi “münasib iş” anlayışının qanunvericiliklə dəqiq izahına zərurət vardır. Belə ki, “Məşğulluq haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 5.1-ci və 5.2-ci maddələrinə əsasən, işaxtaran üçün onun ixtisası, əvvəlki peşəsi üzrə təcrübəsi, səhhəti, yeni iş yerinə nəqliyyatla gəlib-gəlməməsi mümkünlüyü nəzərə alınan iş münasib iş sayılır. Münasib iş yerinin işaxtaranın yaşayış yerindən maksimum uzaqlığı həmin ərazidə nəqliyyat şəbəkəsinin imkanları nəzərə alınmaqla, yerli icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən müəyyən edilir. Göründüyü kimi, münasib işin belə tərfi əksər hallarda iş üçün müraciət edənlərə münasibətdə subyektiv qərarların qəbul edilməsinə imkan yaradır. Belə ki, nəqliyyat şəbəkəsi deyildikdə, şəxsi və ya ictimai nəqliyyat şəbəkəsinin nəzərdə tutulduğu dəqiqləşdirilməmişdir. Eyni zamanda, taksi xidmətləri də nəqliyyat şəbəkəsinə daxildir ki, bundan istifadə edilməsi isə işaxtarana münasibətdə şamil oluna bilməz. Bundan əlavə, işaxtaranın yaşayış yerindən maksimum uzaqlığının müəyyən edilməsinin yerli icra hakimiyyəti orqanlarının mülahizəsinə buraxılması, qanunvericiliyin bir cürə tətbiqi imkanını azaldan amil kimi dəyəndirilməlidir. Ona görə də, təklif edirik ki, “münasib iş” anlayışı, onun təqdim edilməsi, imtina olunması və s. qaydalarını nəzərdə tutan ən azı Nazirlər Kabineti səviyyəsində ayrıca normativ hüquqi akt qəbul edilməlidir.

Sosial yardımın təyin edilməsindən imtina edildiyi barədə komissiyanın qərarı çıxarıldığı vaxtdan 3 gündən gec olmayaraq, sosial yardım verilməsindən imtina edilməsinin səbəbləri göstərilməklə ailəni təmsil edən şəxsə bildiriş verilir. Bu norma özündə həmin qərardan böyük ehtimalla şikayət olunacağını ehtiva edir. Belə olduqda isə, qanunvericilik şikayət zamanı bildirişi deyil, imtina barəsində qərarı əsas mübahisə predmeti hesab edir. Bununla əlaqədar olaraq, Qərarın 3.11-ci bəndində “bildiriş” sözünün “qərar” sözü ilə əvəz olunmasını təklif edirik.

Məlumdur ki, hər hansı bir normativ hüquqi aktın qarşısına qoyduğu məqsədlərə effektiv çatması, daha işlək olması və nizama saldığı münasibətləri obyektiv tənzipləməsi baxımından, həmin qanunvericiliyin icrasına nəzarətin kimin həyata keçirməsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Mövcud qanunvericiliyə əsasən sosial yardımın təyin edilməsinə və verilməsinə nəzarət Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi tərəfindən həyata keçirilir. İlk baxışda burada ziddiyyətli və narahatlıq doğuran hal yoxdur. Lakin nəzərə alınmalıdır ki, “Ünvanlı dövlət sosial yardımı haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 16 noyabr 2005-ci il tarixli 312 №-li Fərmanının 2.3-cü bəndi ilə sosial yardımın təyin olunması Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin rayon (şəhər) Əhalinin Sosial Müdafiəsi Mərkəzləri tərəfindən həyata keçirilir. Beləliklə, qanunvericilik ünvanlı sosial yardım təyin olunması və bunun üzərində nəzarətin təmin edilməsi kimi bir-birindən tam fərqli iki funksiyayı eyni bir quruma həvalə etmişdir. Bu isə sosial yardımların təyin olunması zamanı korrupsiyaya yol açmaqla yanaşı, həmin təyinatlar üzərində nəzarəti sahə maraqlarının təmin edilməsi baxımından tam səmərəsiz edir. Ona görə də, sosial yardımların verilməsinə nəzarətin müstəqil bir quruma verilməsi bu sahədə olan qanunvericiliyin daha mükəmməl icrasını təmin edən və korrupsiya yarada biləcək halların qarşısının alınmasında mühüm instrumentlərdən biri ola bilər. Təklif olunur ki, “Ünvanlı dövlət sosial yardımı haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanuna qanunun ucrasına nəzarətin müvafiq qurum tərəfindən həyata keçirilməsi haqqında norma daxil edilsin. Həmçinin Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı ilə həmin qurumun yaradılması və Statusu müəyyən edilməlidir

Qanun yaradıcılığın ümum qəbul olunmuş prinsiplərindən biri kimi, hər hansı bir qanunvericilik aktında, həmin aktla müvafiq səlahiyyətlər verilmiş subyektlərin hərəkətindən (hərəkətsizliyindən) şikayət edilməsi qaydası müəyyən olunur. Lakin sosial yardımın alınması üçün müraciət edilməsi, onun təyin olunması, verilməsini və verilməsindən imtina edilməsini tənzipləyən Qaydalarda və eləcə də “Ünvanlı dövlət sosial yardımı təyin edən Komissiya haqqında Əsasnamə”də sosial yardımı təyin edən komissiyanın qərarlarından şikayət etmək mexanizmi göstərilməmişdir.

Doğrudur, qanunvericiliklə hər hansı bir mübahisənin həll edən orqan kimi məhkəmə nəzərdə tutulmuşdur. Lakin hər hansı bir normativ hüquqi akt üçün yolverilməz hesab olunan, onun “hüquqi etmədini” zəiflədən bu hüquqi boşluğun aradan qaldırılması zəruridir.

“Ailənin orta aylıq gəlirinin hesablanması Qaydası”nın 4-cü bəndində nəzərdə tutulur ki, ailənin orta aylıq gəlirinin hesablanması zamanı ailə üzvlərinin gəlirləri haqqında məlumatların düzgünlüyünü təsdiq edə biləcək bütün rəsmi və qeyri-rəsmi mənbələrdən (o cümlədən bilavasitə yerində araşdırmaqla) istifadə edilir. Burada həmin bəndin tətbiqi zamanı subyektivizmə imkan yarada biləcək məqamı məlumatların düzgünlüyünün qeyri-rəsmi mənbələrdən alınan informasiya əsasında təsdiqidir. Normanın belə redaksiyası dəqiqliyinə bir çox hallarda şübhə ehtimalının yüksək olduğu qonşuların da verdiyi xəbərlərin əsas götürülməsini nəzərdə tutur. Həmin xəbərlərin mənbəyinin nə dərəcədə həqiqətə uyğun olduğunun dəqiqləşdirilməsi mexanizmi göstərilmədiyindən təklif edərdik ki, Qaydanın 4-cü bəndinə ya həmin mexanizm əlavə edilsin, ya da “və qeyri-rəsmi mənbələrdən” sözləri bənddən çıxarılsın.

Qaydanın 5.3-cü və 5.4-cü bəndlərinin konkretliyini təmin etmək, məmur özfəaliyyətinə yol verməmək, normaların eyni cür başa düşülməsini təmin etmək məqsədi ilə təklif edirik ki, həmin bəndlərdən “və s.” sözləri çıxarılsın.

Qaydanın 6.11-ci “fiziki şəxsin və sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan subyektlər üçün əmək müqaviləsi əsasında çalışan vətəndaşların gəlirləri əmək müqaviləsində göstəriləndən az olmamaq şərti ilə, fiziki şəxsin və sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan subyektlərin məlumatlarına əsasən təyin edilir;” bəndi isə başa düşülmədiyindən yenidən redaksiya olunmalıdır.

“Sosial yardımın alınması üçün müraciət edilməsi, onun təyin olunması, verilməsi və verilməsindən imtina edilməsi Qaydaları”nın və “Ailənin orta aylıq gəlirinin hesablanması Qaydası”nın təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 2 fevral 2006-cı il tarixli 32 №-li qərarının 3.1-ci bəndində ünvanlı dövlət sosial yardımı təyin edən komissiyanın tərkibində yuxarıda qeyd etdiyimiz dəyişiklik öz əksini “Ünvanlı dövlət sosial yardımı təyin edən Komissiya haqqında Əsasnamə”nin 1.3-cü bəndində tapmadığımdan, bu uyğunsuzluq aradan qaldırılmalıdır.

4.2. Sosiaoloji sorğunun nəticələri

Anket sorğusu Vətəndaşların Əmək Hüquqlarını Müdafiə Liqası aparıcı təşkilat olmaqla Konstitusiya Araşdırmalar Fondu, Avrasiya Hüquqşünaslar Assosiasiyası, Azərbaycan Hüquqşünaslar Konfederasiyası və Korrupsiyaya Qarşı Mübarizə Aparan Təşkilatların Məlumat və Əməkdaşlıq Şəbəkəsindən ibarət QHT Koalisiyasının Counterpart International təşkilatının maliyyə dəstəyi ilə “2008-2015-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında yoxsulluğun azaldılması və davamlı inkişaf Dövlət Proqramı”-nın 5.2. (Əhalinin sosial Müdafiəsi) və 5.3. (Qaçqınlar və məcburi köçkünlər) bölmələri üzrə fəaliyyətlərin monitorinqi və vəkillik kampaniyalarının təşkili layihəsi çərçivəsində həyata keçirilmişdir.

Monitorinqin əhatə etdiyi 5 zonada 1500 respondent arasında bu anket sorğusu keçirilmişdir. Sorğular ölkənin 5 zonasını əhatə etmişdir. Bunlar:

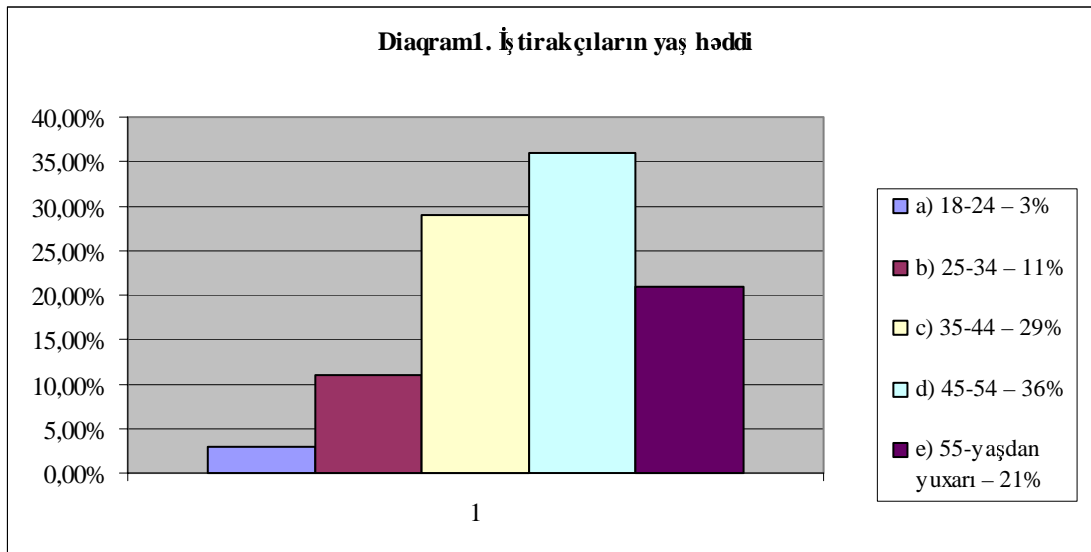
- Bakı-Abşeron və Sumqayıt;
- Quba-Xaçmaz-Siyəzən-Dəvəçi-Qusar;
- Gəncə və ətraf rayonlar;
- Şirvan şəhəri və ətraf rayonlar;
- Cənub zonası (Lənkəran və ətraf rayonlar).

Anket sorğusunun əsas məqsədi əhalinin təminatlı qruplarının ünvanlı dövlət sosial yardımları ilə təmin olunmalarının real vəziyyətini öyrənmək, vətəndaşların ünvanlı dövlət sosial yardımlarına çıxışında mövcud olan mümkün praktiki problemləri, süründürməçilik, korrupsiya hallarının səviyyəsinin müəyyən edilməsi, sənədlərin toplanması zamanı ortaya çıxan problemlər, hansı proseduranın daha çox problem yaratması və s. halları müəyyən etmək olmuşdur.

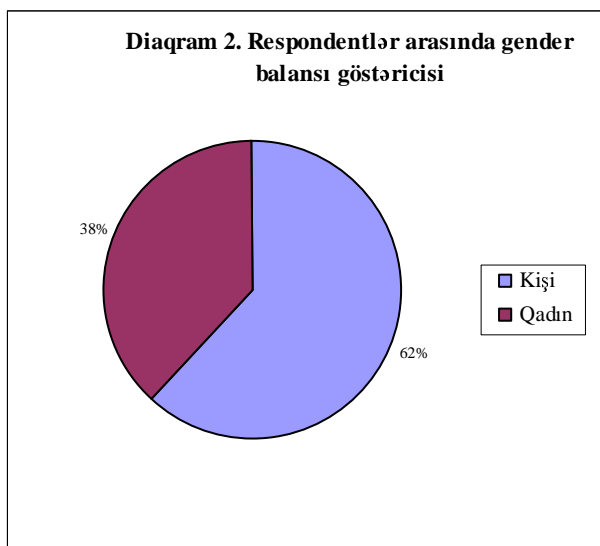
Sorğu anketindəki suallar iki hissədən ibarət olmuşdur. İlk 4 sual ümumi xarakterli suallar olmuşdur, ikinci qrup (5-9-cu suallar) isə şəxsən Respondentə və ya ailə üzvlərinə aid suallar olmuşdur. Respondent Cavabların qarşısına işarə qoymaqla münasibət bildirməklə yanaşı, “başqa” bölməsində fikirlərini yazmağı xahiş edilmişdir. Sorğulara cəlb olunanların anonimliyinə tam təminat verilmişdir.

Respondentlər bir neçə yaş qruplarına bölünmüş və ümumilikdə 1500 nəfər rəyi öyrənilmiş şəxslər aşağıdakı qaydada bölünmüşlər:

- a) 18-24 – 3%
- b) 25-34 – 11%
- c) 35-44 – 29%
- d) 45-54 – 36%
- e) 55-yaşdan yuxarı – 21%

Ümumilikdə rəyi soruşulmuş respondentlərin 61.8%-i kişi, 38.2%-i isə qadın olmuşdur. Lakin zonalar üzrə gender balansı aşağıdakı göstərilmiş rəqəmlər səviyyəsində qorunmuşdur:

- Şirvan şəhəri və ətraf rayonlar – 61% kişi – 39% qadın
- Gəncə və ətraf rayonlar - 67% kişi – 33% qadın
- Bakı-Abşeron – 52 % kişi – 48 % qadın
- Sumqayıt – 57 % kişi – 43 % qadın
- Quba-Xaçmaz-Siyəzən-Dəvəçi-Qusar - 64% kişi – 36% qadın
- Cənub zonası (Lənkəran və ətraf rayonlar) – 76% kişi – 24 % qadın

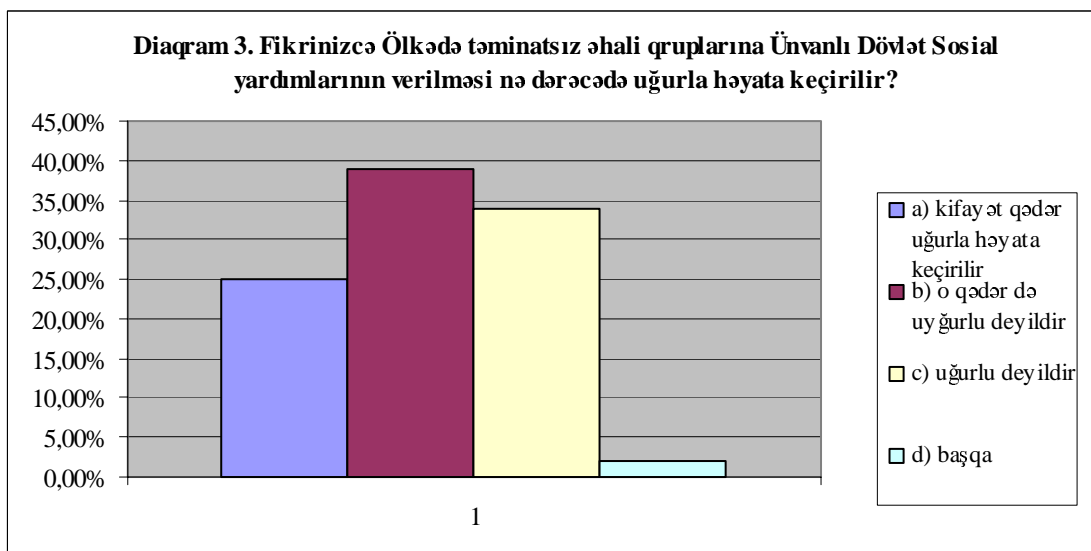
Sorğu anketində qoyulan ilk sual belə olmuşdur:

Fikrinizə ölkədə təminatlı əhali qruplarına ünvanlı dövlət sosial yardımlarının verilməsi nə dərəcədə uğurla həyata keçirilir?

Nəticələr belə olmuşdur:

- a) Kifayət qədər uyurla həyata keçirilir - **25%**
- b) O qədər də uğurlu deyildir - **39%**
- c) Uğurlu deyildir -**34%**
- d) Başqa -**2%**

Başqa cavablar içərisində “bilmirəm” cavabları üstünlük təşkil etmişdir.

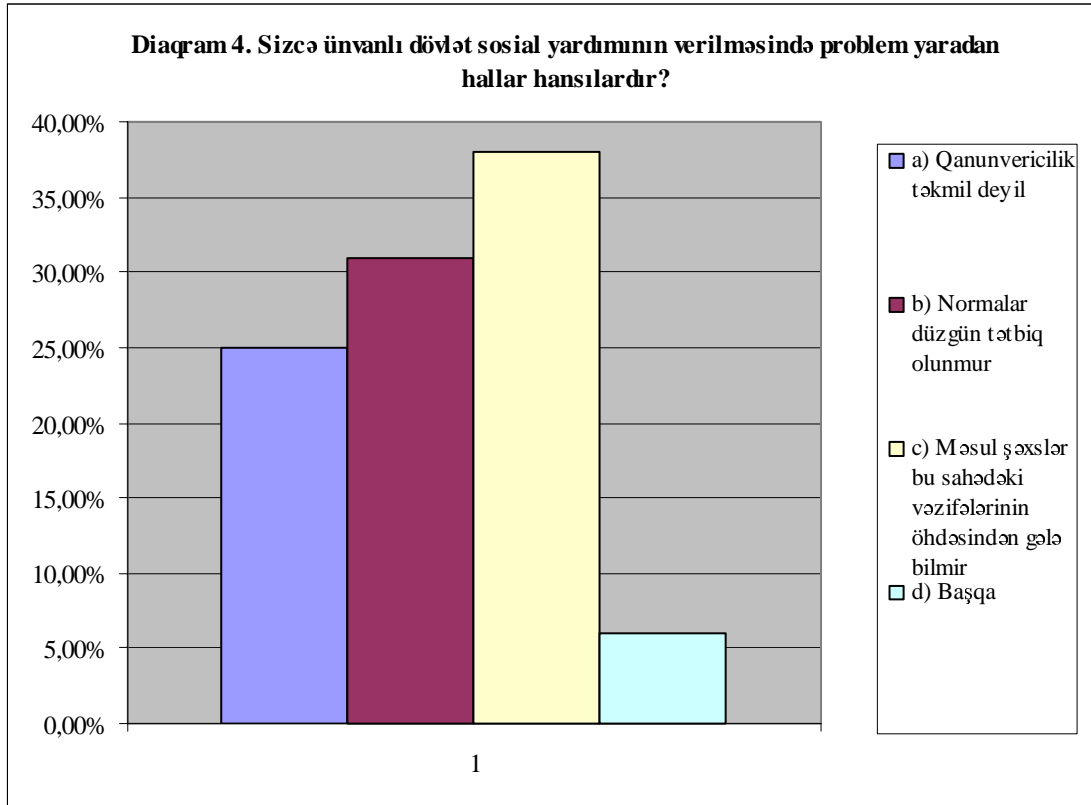

Sorğu anketində növbəti sual aşağıdakı olmuşdur:

Sizcə ünvanlı dövlət sosial yardımının verilməsində problem yaradan hallar hansılardır?

Nəticələr belə olmuşdur:

- a) Qanunvericilik təknil deyil - **25%**
- b) Normalar düzgün tətbiq olunmur - **31%**
- c) Məsul şəxslər bu sahədəki vəzifələrinin öhdəsindən gələ bilmir- **38%**
- d)Başqa-**6%**

Başqa cavabları da vəziyyətin qiymətləndirilməsi baxamıdan əhəmiyyətli hesab etmək olar. Belə cavablardan daha çox təkrar olunanlar aşağıdakılar olmuşdur.

“Şəffafliq təmin olunarsa deyə bilərəm”, “Rüşvət vermədən işini düzəltmək mümkün deyildir”, “Çox tələblər irəli sürülür”, “Mənə heç bir problem yaratmadılar”, “Subyektiv amillərə şərait yaradan mühit mövcuddur”, “Məni incitmədilər”, “Bilmirəm”.

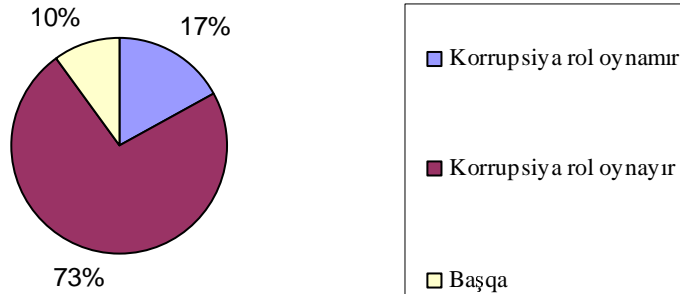
Sizcə ünvanlı dövlət sosial yardımlarının təyin olunmasında korrupsiya halları nə dərəcədə rol oynayır? sualına respondentlər aşağıdakı şəkildə olmuşdur:

- a) Ünvanlı dövlət sosial yardımlarının təyin olunmasında korrupsiya rol oynamır - **17%**
- b) Ünvanlı dövlət sosial yardımlarının təyin olunmasında korrupsiya əsas rol oynayır - **73%**
- c) Başqa-**10%**

Başqa cavablar içərisində tez-tez təkrarlanan cavablar əsasən aşağıdakılar olmuşdur:

“Subyektiv amillər korrupsiyaya yol açə bilər”, “Məmurlar subyektiv amillərə üstünlük verməsinin nəticəsində korrupsiya halları mövcud olur”, “Subyektiv amillər daha çox rol oynayır”, “Biləndə ki, ərim yoxdur, get-gelə salmadılar”, “Söhbət zamanı göstərilən münasibətdən özün başa düşürsən ki, verməsən çətin olacaq”, “Rüşvət verməsən işin çətin olar”, “Bu barədə mən heçnə deyə bilmərəm”, “Müyyən qədər korrupsiyanın rolu vardır”, “Korrupsiyanın rol oynamasına şəraitin formalaşmasında vətəndaşın özünün təqsiri vardır”, “Bilmirəm”

Diagram 5. Sizcə ünvanlı Dövlət Sosial yardımlarının təyin olunmasında korrupsiya halları nə dərəcədə rol oynayır?

Növbəti sual aşağıdakı olmuşdur.

Ünvanlı dövlət sosial yardımlarının verilməsi ilə bağlı hansı dəyişikliklərin edilməsini zəruri hesab edirsiniz?

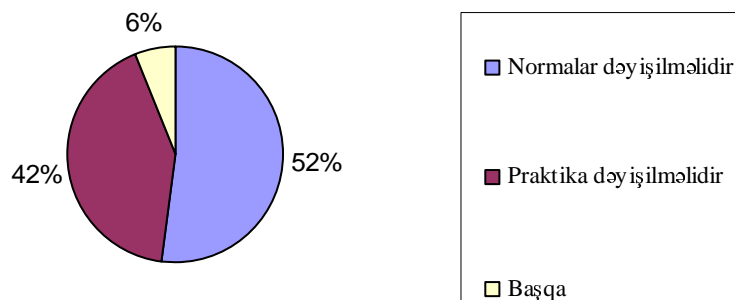
Bu sualla bağlı qoyulan variantlara cavablar aşağıdakı göstəricilər üzrə olmuşdur.

- a) Normalar dəyişməlidir - **52%**
- b) Praktika dəyişməlidir - **42%**
- c) Başqa-**6%**

Başqa cavablar içərisində aşağıdakılar daha tez-tez təkrarlanmışdır.

“Təhlil və daimi təkmilləşmə getməlidir”, “Məmurlar dəyişməlidir”, “Başqa ölkədən məmurları əvəz edən insanlar gətirilməlidir”, “Sənədlər çox tələb olunur”, “Zənnimcə hər iş qaydasındadır” “Rüşvəti aradan qaldırmaq lazımdır”, “Normalar təkmilləşdirilməli, məmurların məsuliyyət hissləri yüksəldilməlidir”, “Məmurlar dəyişməlidir”, “Fikir bildirə bilmərəm”, “Bilmərəm” “Normalar dəyişməlidir”.

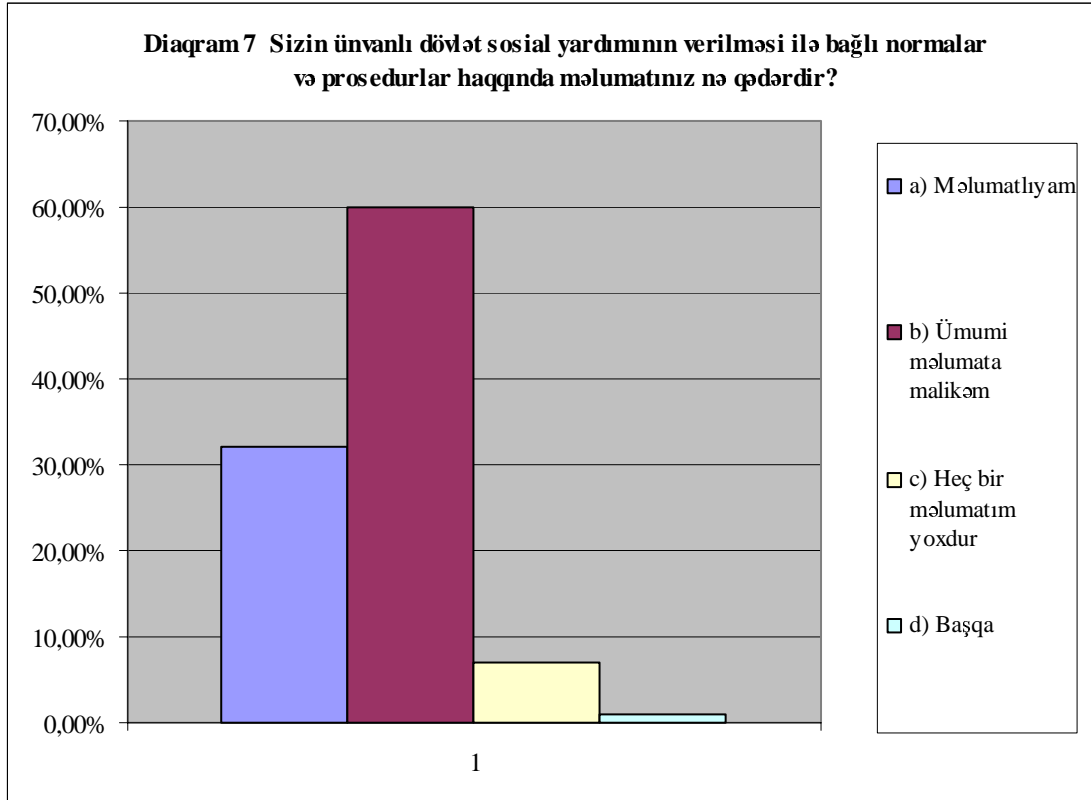
Diagram 6. Ünvanlı dövlət sosial yardımlarının verilməsi ilə bağlı hansı dəyişikliklərin edilməsini zəruri hesab edirsiniz?

Respondentlərin məlumatlılıq səviyyəsini müəyyən etmək məqsədi ilə aşağıdakı sual sorğu anketinə daxil edilmişdir.

Sizin ünvanlı dövlət sosial yardımının verilməsi ilə bağlı normalar və prosedurlar haqqında məlumatınız nə qədərdir?

- a) Ətraflı məlumatlıyam - **32%**
- b) Ümumi məlumata malikəm - **60%**
- c) Heç bir məlumatım yoxdur - **7%**
- d) Başqa-**1%**

Başqa cavab verənlərdən bir neçəsi qeyd etmişdir ki, onlara Sosial Müdafiə Mərkəzində müəyyən məlumatlar verilib.

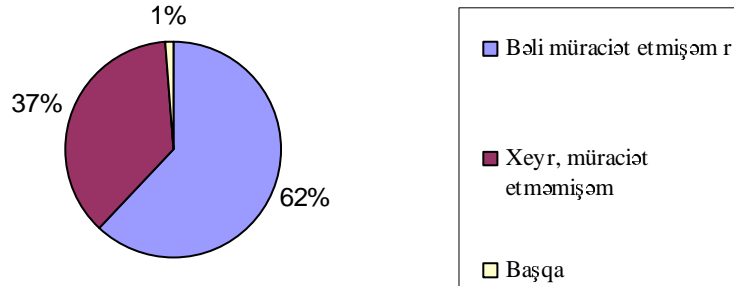
Sorğulara cəlb edilənlərin neçə faizinin ünvanlı dövlət sosial yardımını almaq üçün müraciət etdiyini müəyyən etmək məqsədi ilə aşağıdakı sual sorğu anketinə daxil edilmişdir.

Siz ünvanlı dövlət sosial yardımını almaq üçün müraciət etmişsinizmi?

Cavablar aşağıdakı şəkildə olmuşdur.

- a) Bəli müraciət etmişəm - **62%**
- b) Xeyir müraciət etməmişəm - **37%**
- c) Başqa-**1%**

Diagram 8. Siz ünvanlı dövlət sosial yardımı almaq üçün müraciət etmişinizmi?

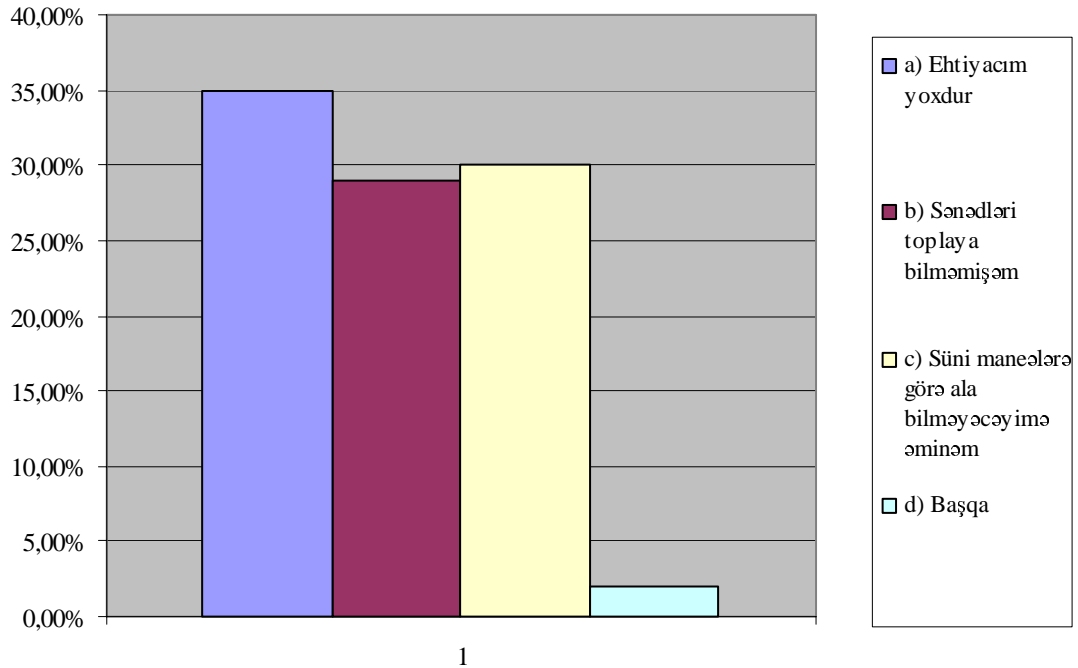
Sorğu anketinə daxil edilmiş növbəti sualı yalnız müraciət etməyənlər cavablandırmışdır.

Ünvanlı dövlət sosial yardımı almaq üçün müraciət etməməyinizin səbəbi nədir?

Cavablar belə olmuşdur.

- a) Ehtiyacım yoxdur - 35%
- b) Sənədləri toplaya bilməmişəm- 29%
- c) Süni maneələrə görə ala bilməyəcəyimə əminəm -30%
- d) Başqa-2%

Diagram 9. Ünvanlı dövlət sosial yardımı almaq üçün müraciət etməməyinizin səbəbi nədir?

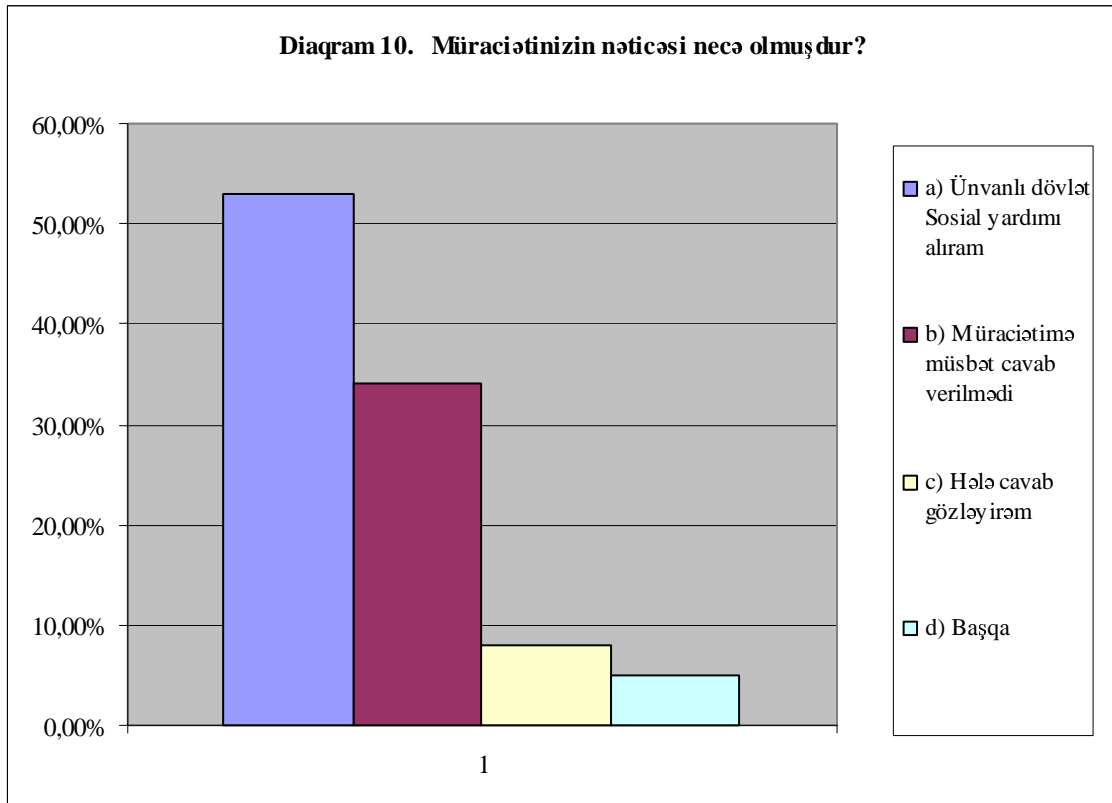

Sorğu anketindəki sonrakı suallara ünvanlı dövlət sosial yardımı almaq üçün müraciət edənlər cavablandırmışdır.

Müraciətinizin nəticəsi necə olmuşdur? sualına cavablar aşağıdakı kimi olmuşdur.

- a) Ünvanlı dövlət sosial yardımını alıram - **53%**
- b) Müraciətimə müsbət cavab verilmədi - **34%**
- c) Hələ cavab gözləyirəm -**8%**
- d) Başqa-**5%**

Başqa cavablar yardımların verilməsində mövcud olan korrupsiya hallarını mövcudluğunu təstiq edir. Bu cavablardan təkrarlanalar aşağıdakılardır “40%- nı alıram”, “70%-ni aldım”, “50%-nı ala bildim”, “65% - nı almışam”, “Mənə yalnız yardımın 50%-1 verilir “Çox saylı lüzumsuz tələblər irəli sürüblər və məndə sosial yardım almaqdan imtina etmişəm” və s.

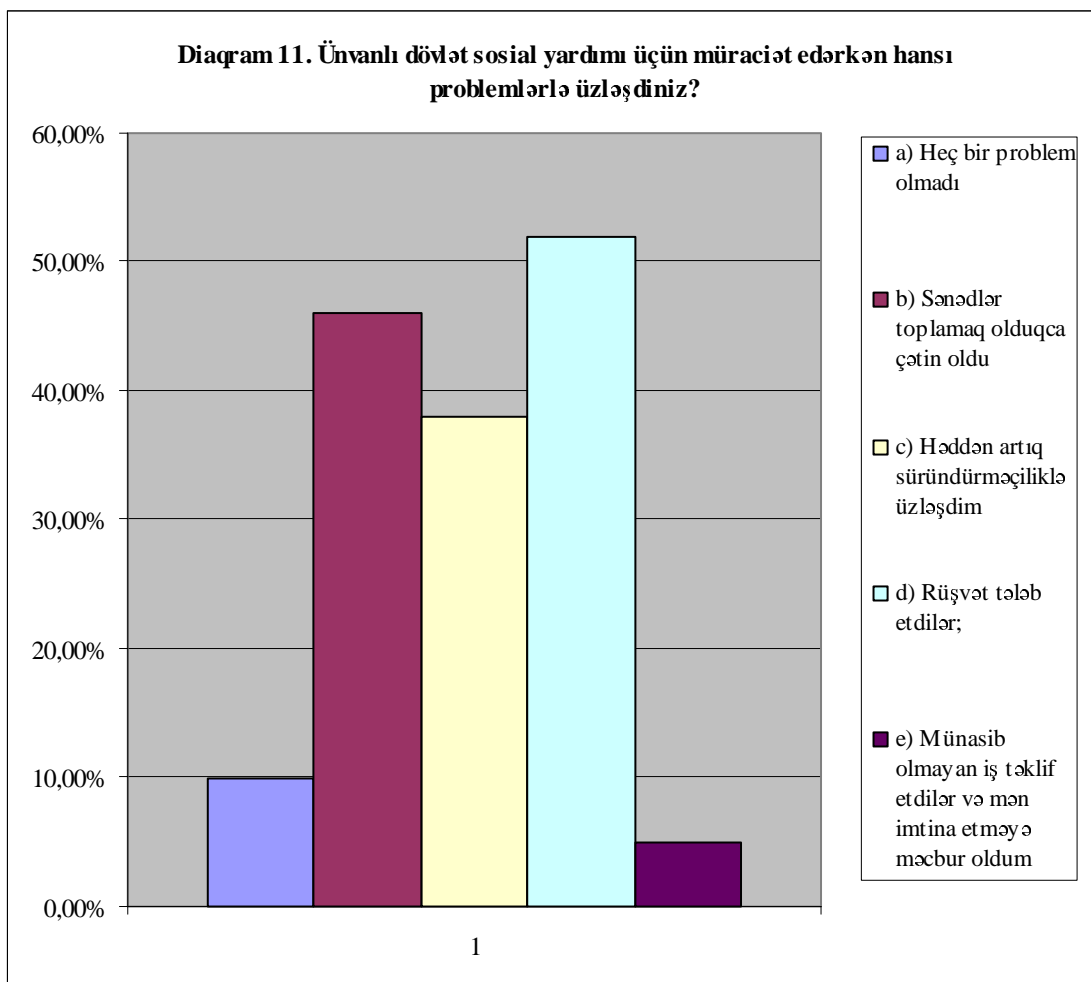

Sorğu anketinin sonuncu sualı aşağıdakı olmuşdur.

Ünvanlı dövlət sosial yardımını üçün müraciət edərkən hansı problemlərlə üzləşdiniz?

Sorğuda uyğun gələn 3 problemi qeyd edilməsi xahiş edilmişdir. Cavablar üzrə göstəricilər aşağıdakı şəkildə olmuşdur.

- a) Heç bir problem olmadı; - **10%**
- b) Sənədlər toplamaq olduqca çətin oldu; -**46%**
- c) Həddən artıq süründürməçiliklə üzləşdim; - **38%**
- d) Rüşvət tələb etdilər;- **52%**
- e) Münasib olmayan iş təklif etdilər və mən imtina etməyə məcbur oldum; -**5%**

Bundan başqa əsassız olaraq ailə gəlirlərimin minimal həddə olduğu cavabı ilə üzləşənlər də olmuşdur.

Başqa cavablar dan bu və ya digər şəkildə təkrarlanan və uyğun gələnələr aşağıdakılar olmuşdur. “Kartımı onlara təhvil verdim və altı ay tamam olandan sonra digər altı ayı mən alacağam”, “Beş aylığımi onlara verməli oldum”, “Tələblər bir balaca ağırdır”, “Qarabağ əlili olduğum üçün güzəşt etdiklərini bildirdilər”, “Elə etdilər ki, pul vəd etməli oldum”, “İzah etdilər ki, düşmür”, “Dedilər ki, sizə düşmür”, “Məlum oldu ki, bizə düşmür”..

4.3.Ekspertlərlə müsahibələrin təhlili

Monitorinqin əhatə etdiyi regionlarda 50 nəfərə qədər yerli ekspertlərlə strukturlaşmamış intervülər həyata keçirilmişdir. Bu intervülər ünvanlı dövlət sosial yardımlarının verilməsi ilə bağlı proseslərin nə dərəcədə şəffaf və effektiv həyata keçirilməsinin müəyyənləşdirilməsində mühüm rol oynamışdır. Intervü olunan şəxslərlə söhbət zamanı suallar ardıcıl olaraq qoyulmamışdır. Intervülərə cəlb olunan şəxslərin əksəriyyəti ümumiyyətlə bu söhbətin hansı məqsədlə aparılması barədə məlumatlı olmamışdır (yəni konkret olaraq monitorinqin keçirilməsi ilə bağlı). Intervülər struktursuz olsa da verilən suallar konkret məlumatların əldə edilməsi məqsədi daşmışdır və bu baxımdan əsasən aşağıdakı suallardan istifadə edilmişdir (ən çox bu suallar verilmişdir).

1. Ünvanlı dövlət sosial yardımının verilməsi ilə bağlı rayondakı ümumi vəziyyət necədir,
2. Problemləri yaradan nədir?

3. Sənədlərin toplanmasında, o cümlədən məşğulluq mərkəzlərindən işsiz olmağa dair arayışın alınmasında mövcud olan əsas problemlər nədir?
4. Ödəniş kartlarının alınması halları varmı?
5. ÜDSY alınması üçün vasitəçilər varmı?

Əldə edilən nəticələr ümumiləşdirilərkən bütün regionlar və inzibati ərazi vahidləri üçün ümumi olan və təkrarlanan problemlər nəzərə alınmışdır. Spesifik və az əhəmiyyət kəsb edən, ünvanlı dövlət sosial yardımlarının verilməsində effektivliyi aşağı sala bilməyən az əhəmiyyət kəsb edən problemlər nəzərə alınmamışdır.

Ünvanlı dövlət sosial yardımlarının verilməsi ilə bağlı ümumi vəziyyəti ekspertlərin əksəriyyəti belə şərh etmişdir ki, yardımların verilməsi bütövlükdə əhalinin həyat səviyyəsinə müsbət təsir edir. Eyni zamanda yardımların təyin olunması və verilməsində baş verən əyintilər və pozuntu halları bir sıra hallarda ədalətsizliyə gətirib çıxarır. Belə bir hal geniş yayılmışdır ki, ünvanlı dövlət sosial yardımları almaq hüququ olmayanların (ehtiyacı olmayanlar) bir qismi faktiki gəlirlərini gizlətməklə bu yardımları almağa cəhd edirlər və müəyyən hallarda belə yardımları almağa nail olurlar. Əksinə, bir çox hallarda yardımları almağa tam hüququ olanlar (ehtiyacı olanlar) süni bürokratik baryerlərlə üzləşir, zəruri sənədləri əldə edə bilmirlər (daha doğrusu bu sənədlər onlara yardım almağa imkan vermir). Nəticədə belə hallar bütövlükdə ünvanlı dövlət sosial yardımlarının təyin olunmasında və verilməsində ədalətsizliyin olması qənaəti yaradır.

Musahibələrə cəlb olunan ekspertlərin əksəriyyəti ünvanlı dövlət sosial yardımlarının təyin olunması üçün əsas problemlərin sənədlərin toplanması ilə bağlı olduğunu bildirirlər. Yerlərdə olan bəzi məmurlar ünvanlı dövlət sosial yardımlarının verilməsindən imtinaya əsasları sənədlər vasitəsi ilə yarada bilirlər. Bir çox ekspertlər qeyd edirlər ki, müxtəlif qurumlarla Sosial Müdafiə Mərkəzi əməkdaşları arasında gizli sövdələşmələr mövcuddur. Əsas vasitə isə məşğulluq mərkəzlərində işsiz kimi qeydiyyatdan keçməyin problem olduğunu göstərir. Ünvanlı dövlət sosial yardımını almaq üçün işsiz kimi qeydiyyatdan keçmək üçün məşğulluq mərkəzinə müraciət edənlərə qeyri-münasib və ya ixtisasa uyğun olmayan iş təklif edirlər. Həmin şəxs isə təbii olaraq həmin işdən imtina edir. Məsələn, Salyan rayonunda 52 yaşlı qadına birinci dəfə çörək zavodunda 100 manat əmək haqqı olmaqla (gəlir vergisi və sosial ödəmə də daxil olmaqla) fəhlə işi təklif edirlər. Həmin iş yeri qadının yaşadığı yaşayış məntəqəsindən 35 km məsafədə yerləşir. Həmin yerə getmək üçün hər gün 3 km məsafə piyada qət edilməlidir. Daha sonra 3 nəqliyyat vasitəsindən istifadə olunmalıdır. Aylıq nəqliyyat zərcləri 75 manata qədərdir. İkinci dəfə həmin qadına yaşayış məntəqəsindən 8 km. məsafədə fermer təsərrüfatında ot bağlarını yükləmək üçün mövsümü iş təklif edirlər. Həmin məsafəni qət etmək üçün heç bir nəqliyyat vasitəsi yoxdur. 52 yaşlı qadın çəkisi 20 kiloqrama çatan ot bağını 3 metr yüksəyə atmalıdır.

Musahibələrə cəlb edilən əksəriyyət ekspertlər onların yaşadıkları ərazilərdə analoji üsuldən istifadə olunduğunu bildirmişlər.

Məşğulluq mərkəzlərində ali təhsili olan şəxslərə fəhlə peşələri təklif olunur, həmin şəxslər bu işdən imtina etdikdə ona boş blankda imza atmaq təklif olunur. Sonradan həmin sənəddə göstərilir ki, guyə ali təhsilli şəxsə münasib iş təklif olunub.

Ciddi problemlərdən biri də torpaq sahəsinin olması ilə bağlıdır. Torpaq sahəsi olan istənilən şəxsə ünvanlı dövlət sosial yardımının verilməsindən imtina edilə bilər. Lakin bu yardımı alanların xeyli hissəsinin torpaq sahələri vardır. Bu isə onu deməyə əsas verir ki, məmurlar yardımı təyin etmək istədikdə idarələr arası gizli sövdələşmə mexanizmləri işə düşür və sənədlər elə tərtib olunur ki, yardımların verilməsinə əsas olsun.

Ekspertlərdən bir neçəsi bəzi faktların olmasını diqqətə çatdırmışlar. Rayonların (adını göstərmək olar rayonun) birinin inzibati ərzisindən (hansı kənd) digərinə ailə quraraq köçmüş

qadına ünvanlı dövlət sosial yardımını təyin edilmir və əsas səbəb kim göstərilir ki, onun başqa bir kənddə torpaq sahəsi vardır. Eyni zamanda həmin qadının atasına da yardımlar təyin olunmur o səbəbdən ki, onun qızının torpaq sahəsi var və həmin şəxs o torpaqdan istifadə edə bilər.

Əksəriyyət ekspertlər qeyd edirlər ki, ünvanlı dövlət sosial yardımlarının köçürüldüyü plastik kartların pin kodları açılır. Həmin kodları yardımını təyin edən vasitəçi məmur bilir. Vəsait köçürülməzdən əvvəl həmin plastik kart sahibindən alınır və 3 ay (bəzən 4 ay) üçün nəzərdə tutulan vəsait oradan çıxarılır. Bundan sonra plastik kart sahibinə qaytarılır.

Bütün ekspertlər yardımların təyin olunmasında vasitəçilərin xidmətindən istifadə olunduğunu bildirmişlər. Vasitəçilər bəzən məşğulluq mərkəzinin işçiləri olurlar, yaxud onların hər biri onlarla vasitəçiləri əlaqələndirirlər. Vasitəçilər sosial vəziyyətindən asılı olmayaraq istənilən şəxsə razılaşma əsasında yardımlar təyin edilməsində xidmət göstərirlər. Sənədlərin operativ toplanması üçün xidmətlər də təklif olunur. Bəzi rayonlarda bu xidmət üçün qeyri-rəsmi “vahid pəncərə” “yaradılması” halları qeyd olunur.

Həyata keçirilən strukturlaşmamış intervülər onu göstərdi ki, yardımların təyin olunmasında korrupsiya halları və ciddi qanun pozuntuları xarakterik haldır.

4.4. Müşahidələrin nəticələri

Monitorinqin əhatə etdiyi 5 zonanın 10 rayonun sosial müdafiə mərkəzlərində müşahidələr aparılmışdır. Müşahidələr gizli həyata keçirilmişdir. Müşahidələrin keçirilməsi üçün əvvəlcədən sorğu vərəqi hazırlanmış və müşahidələri aparən şəxslər təlimatlandırılmışdır. Müşahidə aparənlər aşağıdakı suallara uyğun qeydlər aparmışdır.

- Mərkəzin girişində və ya hamı üçün görünən yerdə ünvanlı dövlət sosial yardımının verilmə qaydaları ilə bağlı xüsusi lövhələr yerləşdirilmişdirmi?
- Mərkəzdə əhaliyə məsləhət verən mütəxəssis ayrılmışdırımı?
- Müraciət edənlərin sayı çoxdurmu?
- Hansı günlərdə müraciət etməyə dair məlumat vardırımı?
- Mərkəzin binasına giriş asandırımı?
- Fiziki imkanları məhdud olan şəxslərin binaya daxil olması üçün infrastruktur (panduslar) vardırımı?

Müşahidələr zamanı əsasən bütün mərkəzlər üçün xarakterik olan hallar əsasında aşağıdakı qənaətlər əldə edilmişdir.

Müşahidələrin aparıldığı mərkəzlərin əksəriyyətində ünvanlı dövlət sosial yardımlarına dair qanunvericiliyin və digər normativ aktların yerləşdirildiyi lövhələr vardır. Lakin belə lövhələr olmayan mərkəzlərdə qeydə alınmışdır. Müşahidə aparılan Bakı şəhər Əzizbəyov rayonunun Sosial Müdafiə Mərkəzində belə bir lövhənin olmadığı qeydə alınmışdır. Lakin mərkəzlərdə yerləşdirilən lövhələrdə olan məlumatlarla bağlı qeyd aparmaq üçün (məsələn sənədlərin siyahısını qeyd etmək üçün) şərait yoxdur və bu sənədlərin nüsxələri götürmək üçün qoyulmamışdır (yalnız bir nüsxə lövhədə yapışdırılmışdır).

Müşahidə aparən şəxslər ünvanlı dövlət sosial yardımının alınması ilə bağlı məsləhət verən mütəxəssislərin olub olmamasını araşdırmışdır. Məlum olmuşdur ki, məsləhət almaq üçün hər hansı problem yoxdur. İstənilən şəxs mütəxəssislərə müraciət edərək məlumat və məsləhət almaq imkanına malikdir.

Mərkəzlərdə müşahidələr aparılarkən müraciət edənlərin çox olmaması müşahidə olunmuşdur. Müşahidələr aparılan zaman müraciət edənlərin sayı bir neçə nəfərdən artıq olmamışdır.

Mərkəzlərdə bir qayda olaraq qəbul günlərinə dair lövhələr yerləşdirilmişdir.

Mərkəzlərə daxil olmaq üçün hər hansı maneə yoxdur. Giriş zamanı hər hansı sənəd tələb olunmur. Bununla belə mərkəzlərə fiziki imkanları məhdud olan şəxslərin daxil olmaları üçün müvafiq şərait yoxdur. Mərkəzlərdə əlillər üçün hər hansı infrastruktur nəzərdə tutulmamışdır.

Aparılan müşahidələr göstərir ki, əhalinin Mərkəzlərə müraciət etmək və məsləhət almaq baxımından çətinliyi yoxdur.

4.5. Statistik məlumatlar

YADİDP-də qeyd olunduğu kimi ünvanlı yardım ailələrə müvəqqəti dəstəkdir və insanlar üçün yoxsulluqdan qurtarmaq demək deyil. Bu baxımdan ölkədə yoxsulluğun azaldılması və davamlı inkişafın təmin olunması istiqamətində tədbirlərin həyata keçirilməsi ÜDSY-ları alanların sayının azalması ilə müşayiət olunmalıdır. ÜDSY proqramının həyata keçirilməsinə 2006-cı ildən başlanılmışdır. Həmin dövrdən indiyədək dövlətin rəsmi göstəricilərinə görə kasıblıq göstəriciləri aşağı enməsinə baxmayaraq bu yardımı alanların sayı artma tendensiyasına meyillidir. Belə ki, 2006-cı ildə ÜDSY təyin olunmuş ailələrin sayı 48705 nəfər, ÜDSY təyin olunmuş ailə üzvlərinin sayı isə 218 673 nəfər olmuşdur. Sonrakı 3 ildə bu rəqəmlər artmaqda davam etmişdir. 2007-ci il üzrə ÜDSY təyin olunmuş ailələrin sayı 145 907 nəfər, ÜDSY təyin olunmuş ailə üzvlərinin sayı isə 672 235 nəfər, 2008-ci ildə isə ÜDSY təyin olunmuş ailələrin sayı 163 409 nəfər, ÜDSY təyin olunmuş ailə üzvlərinin sayı isə 749 965 nəfər təşkil etmişdir. Göründüyü kimi 3 il ərzində yardım alan ailələrin sayı və ailə üzvlərinin sayı bir neçə dəfə artmışdır. 2009-cu ilin 10 ayı ərzində isə bu göstəricilər müvafiq olaraq 132 471 və 601 444 nəfər təşkil etmişdir.

Statistikadan görünür ki, ÜDSY təyin olunanların sayı kifayət qədər çoxdur. Bu isə davamlı inkişaf göstəriciləri ilə uyğunsuzluq təşkil edir.

Bunula yanaşı bu illər ərzində ÜDSY-nin ailə və ailə üzvlərinə düşən orta aylıq məbləği də artmaqda davam etmişdir. Belə ki, 2006-cı ildə ailəyə düşən ÜDSY-in orta aylıq məbləği 44,28 manat, adambaşına düşən ÜDSY-in orta aylıq məbləği isə 9,86 manat olmuşdur. Sonrakı illərdə bu rəqəmlər artmaqda davam etmişdir. 2007-ci ildə ailəyə düşən ÜDSY-in orta aylıq məbləği 80,03 manat, adambaşına düşən ÜDSY-in orta aylıq məbləği isə 17,38 manat, 2008-ci ildə ailəyə düşən ÜDSY-in orta aylıq məbləği 100,96 manat, adambaşına düşən ÜDSY-in orta aylıq məbləği isə 22,0 manat və 2009-cu ilin 10 ayı ərzində ailəyə düşən ÜDSY-in orta aylıq məbləği 111,8 manat, adambaşına düşən ÜDSY-in orta aylıq məbləği isə 24,62 manat təşkil etmişdir.

Ünvanlı dövlət sosial yardımının verilməsi üçün müraciət edənlərin müraciətlərinin təmin edilməməsi ilə bağlı statistikası isə azalmaya doğru meyillidir. Belə ki, 2006-cı ildə ÜDSY almaq üçün müraciət edənlərdən ümumi Respublika üzrə imtina olunmuş ailələrin sayı 24885, 2007-ci ildə 12697, 2008-ci ildə 3405 və 2009-cu ildə 1220 ailə olmuşdur.

Respublikanın ayrı ayrı bölgələri üçün də azalma tendensiyası xarakterik olmuşdur. Belə ki, Naxçıvan Muxtar Respublikasında 2006-cı ildə müraciət edən ailələrin 3912-nin müraciəti təmin olunmamışdır. Bu rəqəm 2007-ci ildə 1101, 2008-ci ildə 187, 2009-cu ildə isə cəmi 79 ailə olmuşdur.

Mingəçevir şəhəri üçün bu göstəricilər müvafiq olaraq 2006-cı ildə 598, 2007-ci ildə 379, 2008-ci ildə 108 və 2009-cu ildə 0 nəfər olmuşdur. Şirvan şəhəri üzrə bu göstəricilər 2006-cı ildə 254, 2007-ci ildə 48, 2008-ci ildə 3 və 2009-cu ildə 2 nəfər olmuşdur. Ümmumiyyətlə ölkənin əksəriyyət rayon və şəhərləri üzrə bu göstəricilər illər üzrə azalmaya doğru. Bununla belə

istisna təşkil edən rayon və şəhərlər də vardır. Məsələn Masallı rayonu üzrə göstəricilər illər üzrə göstəricilər 2006-cı ildə 446, 2007-ci ildə 1342, 2008-ci ildə 67 və 2009-cu ildə 49 nəfər olmuşdur. Lənkəran üzrə göstəricilər 2006-cı ildə 821, 2007-ci ildə 2031, 2008-ci ildə 123 və 2009-cu ildə 132 nəfər olmuşdur. Respublikanın 23 rayon və şəhərində 2009-cu ildə müraciət edən ailələrə imtinalar qeydə alınmamışdır, 14 rayon və şəhərdə isə imtinaların sayı hər inzibati ərazi vahidi üzrə 1 olmuşdur. Ölkənin 5 inzibati ərazi vahidi üzrə isə dalbadal iki il imtina halı qeydə alınmamışdır.